Eesti Kirjanduse Seltsi Koolikirjanduse-toimkond

Noorsoo kirjavara nr. 35

Eesti autorite seeria

ELISABETH ASPE

KASUÕDE

NOVELL

KOLMAS TRÜKK

EESTI KIRJANDUSE SELTSI KOOLIKIRJANDUSE
TOIMKONNA KIRJASTUS TARTUS 1923

K. Mattiesen'i trükk, Tartus.

Armas Mai!

„Sinusarnast umbset inimeselooma teist enam ilma pääl ei olegi,“ andsid sa minule eile päältnäha üsna pahaselt süüks, kui mul võimalik ei olnud Sulle oma käekäigust jutustada, ehk me üksteist küll enam kui pooltosina aastate järel esimest korda nägime. Sina leidsid mahti esimese veerandtunni jooksul kuue aasta sündmused välja puistata, kuna mina sõnu ei leidnud oma käesoleva teekonnagi üle otsust anda. Aga kui Sa vähe järele mõtled, küll Sulle siis meele tuleb, et lugu meie vahel ikka nii on olnud, ja et Sa minult iga sõna ükshaaval välja pidid „meelitama“, nagu Sa muiste ütlesid. Eile ei olnud mul paraku võimalik Sulle selleks tuimaks tööks aega anda, seda rohkem jatkub mul teda täna, ja nüüd tahan ma katsuda kõik Su pahanduse hääks käända seeläbi, et Sulle kõik hinge päält ära räägin.

Kõigepäält tuletan meele meie viimast koos-viibimist L. valla uue koolimaja pühitsemisel, millest tervelt kuus aastat mööda on läinud. Sel ajal ei olnud me kumbki veel elu karedamaid külgi näinud — ma usun, Sinu silmale on nad ka veel tänapäevani varjule jäänud. Mulle oli see sõit viimane pidupäev hulgaks ajaks. Pool aastat pääle seda kanti mu kasuisa hauda, ning selle järele tulid päevad, mille eest mul väga raske oli taevaisa tänada. Veel mõne kuu viibisin ma kasukohas, siis võtsin kimbukese kaenlasse ja rändasin — välja. Nagu ma eile su jutust mõistsin, ei ole Sa sellest teost midagi kuulnud, mis ka ime pole, sest varsi pääle nimetatud

koolimaja pühitsemist läksid Sa oma noore abikaasa seltsis kaugele teise kihelkonda elama, ja mina — noh, minu saatus muutus umbseks; ma tahtsin kõikide meelest unuda, ja — see on mul vist ka korda läinud!

Meiepool oli seekord kange väljarändamine, suurem hulk läks Krimmi, kaks-kolm perekonda Pihkva kubermangu. Viimaste hulgas oli mul kaugeid sugulasi, nendega läksin kaasa. Mu käsi on hästi käinud nende seltsis, nii hästi kui ta ühel inimesel käia võib, kellel valjult maharõhutud igatsus salaja mahajäetud kodu järele kui valus okas ninges torkab.

Sellegipärast läksid aastad mööda. Argipäevad, mil palju enam ja kõvemat tööd oli kui kodumaal, ja pühapäevad, mis rõõmuvaesemad ja igavamad olid kui Eesti pinnal iialgi, sest et meil kirikut ei ole ja palvemajagi ütlemata kaugel! Ja kui mul iial kodu meele tuli, siis tegin ma südame kõvaks ja hoidsin iga mälestuse kiusakalt tagasi. Sa paned mu juttu imeks, armas Mari! Viimasel ajal on mul ka enesel silmapilkusid olnud, mil mu tegu üsna vööriti näis olevat! —

Nagu juba nimetasin, on mulle perekond, kelle keskel ma aset leidsin, isa poolt vähe sugulane. Neid on: vanemad, kaks tütart ja üks poeg. Koht, mis nad taga Pihkvat nelja aasta jooksul on asutanud ja ehitanud, hakkab juba vaeva tasuma. Hooned on uuema aja nõudmise järgi, kindlad ja ilusad; põllud viljakad ja ei karda külma nagu mujalt kuulda, ja metsast, mis meie krundi jaoks, võib edaspidi hästi raha teenida. See asjalugu julgustab Jürit, mu sugulaste poega ja kohapärijat, oma pesa ehitamise pääle mõtlema. Ammu on ta ju aru nõudnud, ilma et mul iial südant oleks olnud ta tahtmist teha. Nüüd kui kevade tuli, ei tahtnud ta kauem oodata ja päris kindlat otsust. Selles kitsikuses tõusis mul palav vaigistamatu igatsus veel kord oma helde kasuema armast nägu näha ja häält kuulda, enne kui mind jäädavalt võõrale pinnale paelutatakse. Õnneks oli mu onul ka kodu-

igatsus, ja nädala eest tulime teele. Üle piiri jälle kaunile Eesti pinnale jõudes olen ma kui ümber muudetud. Viis pikka aastat olen mälestust endisest ajast varju all jõudnud pidada, ja nüüd tikub ta ärkama ja tärkama, kus mu mõtted iial viibima jäävad. Eile ei jõudnud ma enam rattale jääda, kui Sinu ilus elupaik läbi metsa paistma hakkas. Onu keelust hoolimata, kes mulle seks sugugi aega ei tahtnud lubada, lippasin ma vankrilt ja Sinu õueväravast sisse. Kui priskeks kehakaks naiseks oled Sa sirgunud, armas Mai, ja kui ilusaks õnn ja rahuline meel Su muidugi nii lahke palge on muutnud! Missuguse uhkusega sa mulle oma kaunid lapsed näha tõid ja mäherduse õhinaga oma elust jutustasid, hääd ja ikka hääd! Ja siis tahtsid sa teada, kuidas minu käsi käinud, ja panid imeks, et mul nii raske oli hakatust leida. Nüüd, kus Sul mu saatus, kui küll mitte täiesti siis ometi osalt, tuttav, saad sa teisiti mõtlema ja andeks andma vaesele — kaabakale ta umbsuse.

Pärast lahkumist ajas onu edasisõitmisele. Õhtul jõudsime V. kõrtsi, kust saab veel kolmkümmend versta endise koduni. Onul on siin ümberkaudu õiendamist, mispärast ta minu kõrtsi ootama jättis. Et ta veel tagasi ei ole ja ma oma ajaga võõras kohas midagi teha ei oska, hakkasin Sinule kirjutama. Vast ehk saan tagasi tulles veel kord Teie poole sisse astuda, kui mitte, siis võta need read kui pihitunnistus lahkelt vastu.

Õhtul.

Õhtu on käes ja päev looja läinud! Et ma ikka veel asjata onu tagasitulekut ootan, siis luba enesega edasi kõnelda, armas Mai! „Täna Teie seltsimees vist enam ei tule“, nimetas vähe aja eest kõrtsiperenaine pääd ukse vahele pistes: „mis Te siin üksi kurdate, tulge parem meie noorrahva sekka!“ Ma tänasin lahke kutse eest, aga vastu ei võinud ma teda võtta, sest nagu muistne käsikivi omanik, kes oma kivi küll tööle oskas

panna, aga pärast üleliigsele jahvatamisele enam piiri ei leidnud, olen ka mina mälestuste kimpu sattunud, ja ei oska otsa leida! Kaua aega arvasin kõik endise aja unuustusvääriliseks, sellepärast et ta mulle õilmete keskel ka okkaid oli näidanud; ja nüüd toob ainus armas sõna kodu ta tahes ehk tahtmata vaimusilma ette, ilusamalt ja elavamalt kui ehk iialgi ilmsi.

Jah, kodu! Ma ei tea, armas Mari, kas Sulle olen jutustanud, et mu esimene kodu oli üsna sinu vanemate koha ligidal L. mõisas. Isa oli mõisa aidamees ja ema mõisaproua silmis iseäranis au sees, sest et tal ronkmust juus pead kattis ja süsimustad silmad näos särasid, nagu proual enesel, kes päiksepaisteselt Itaaliamaalt meie halli taeva alla oli toodud. Ja kui aidamehe naisel ühel ilusal hommikul niisama mustakarvaline tütreke hällis kisas, siis oli armuline proua esimene, kes tuli õnne soovima, ning mõne nädala pärast väiksele tüdrukule ristimisel oma nime Anunziata andis. Sel ajal olin ma üliväga tahetav. Ema armastas mind, et ma ju ta esimene ainus tütreke olin, ja proua sellepärast, et ma must olin ja tal enesel lapsi polnud. Niipea kui ta märkas, et emal talitust oli, laskis ta minu nagu mängukanni mõisa tuua, ning ema ruttas siis oma tööga mis ta jõudis, et aga jälle saaks oma lapse kätte. Kuid kaua see palav aeg ei kestnud. Kui ma kuueaastaseks sain, tuli surm ja vajutas hella ema mustad silmad igavesti kinni, ning proua, kes mu esiotsa suure armuga oma juure võttis, ei näinud ka enam uut kevadet. Kaks nädalat pääle viimast kurba sündmust jäi isa töörahvast vaadates langeva puu alla, ning sest saadik oli mõisarahva ühine otsus minu kohta: „Must nagu mustlane, ei tea mis proua seesugusega ometi oleks teinud!...“

Iseenesest mõista ei olnud mul mõisas enam aset, vaid sain talulapseks, ja ka mu ilus Itaalia nimi sulas lihtsaks Eesti Anuks kokku. Viimane on mulle aastate jooksul aga armsamaks saanud kui ükski toredam võõras nimi.

Ühel kevadisel päeval mässiti mind riietesse ja tõsteti vankrile, ja kui ma pika sõidu järele sihile jõudsin, võttis mind üks ilus valge pääga, suur naisterahvas armuga kaenlasse ja andis mulle pisarsilmil suud, kuna niisama valgejuukseline poisike ta kõrval mind oma sinisilmadega uurivalt tunnistas ja siis uurides ütles: „Nänn, uuel sõbral on ju pää nõgine, ja nii tilluke on ta, et ta mulle õlanigi ei ulata. Kas ätt ilusamat kaasa ei toonud?“

Ilus oli Jõestel, mu uues kodus. Esiotsa oli mul vesi, mis kõrge tammi otsast kohisedes ja vahutades alla kivise jõe põhja sadas, küll võõras vaadata; ta ei jäänud ju ööselgi puhkama nagu mu teised tuttavad ja sõbrad, lilled ja linnud. Aga sestsaadik kui ilus kasuvend mu imetlemise peale kostis: rumal tüdruk, kui vesi enam ei käi, siis ju jääb veski seisma ja meie võime nälga surra, hoidsin ma hirmuga kõik teised sellekohased soovid tagasi.

Ja mu kasuema, keda Sa ju ise nägid, kes üksi ilus polnud näost, vaid, mis palju ülem, ka teost! Hoolas, kärme ja väsimatu kõiges töös, ja sääljuures alati lahke ja osavõtlik, peaaegu enam veel vaeslapse kui omade vastu. Sellepärast ei tahtnud ka tema armas pilt kaugel võõral maal kunagi mu meelest unuda, ja siiski sundisin ma ennast seks, sest ta ei ilmunud iial üksi mu vaimusilma ette, vaid teine sääl kõrval, keda ma näha ei tohtinud ja kes mu hinge kõige mõistuse ja hää tahtmise kiuste — kibedusega täitis. Vaene arg süda, mis valu eest kartes oma paremad tundmused ohvriks viis ja musta tänamatust suureks kasvatas! Hää tädi, kes seda oma hääduse palgaks pidid nägema! Oh, kui ma ju Su juures oleksin, Su kalleid käsi suudleksin ja jälle Su armurikast häält kuuleksin! Veel üks öö vahet, ja homme, kui Jumal aitab, olen ma nii õnnelik.

Ja nüüd jää ka sina terveks, armas Mari, ja mõtle kaastundmusega oma

Anu pääle.

Sulatav jürikuupäike oli praegu metsatuka taha kadumas, täites õhtupoolset taevast punase hiilgusega. Metsatukk, millele lahkuv tali ööseti ikka veel läikiva härmatuskuue selga ajas, oli must ja raos, ainult mõni üksik mänd või kuusk paistis luitunud-rohelisena teiste seast. Kirikutee, mis keskelt metsa läbi viis, oli aukline ja loikline, tükk poolsula lund, teine lausa vett, millest näha oli et päike, ehk ta küll veel vara pidi looja minema, ometi agar oli olnud talve hävitama. Väike kohisev jõgigi, mis põldude vahelt kiirelt läbi rutates metsa taha kadus, tõendas seda, sest mitte ainult ei vulisenud ta nägusa veski tammi pealt, mis teeääre oli ehitatud, vabalt vahutades ja suure hooga alla oma kivisesse sängi, vaid ka muidu polnud kuski, nii kaugele kui silm vaatama ulatas, jääkibet enam näha.

Nagu juba nimetatud, nägus „saksa-moodi“ kahekordne punase kivikatusega vesiveskiehitus seisis jõe kaldal ja laialised kõrvalised hooned, aidad ja laudad ümberringi. Veski rattad aga seisid, ja õues valitses pühapäevane vaikus. Tunni aja eest olid jõe kärmed lained veski õuel palju liikumist näinud; must surnukirst oli majast kantud ja ree pääle pandud, ja siis olid leinajad, sugulased ja tuttavad ümberringi astunud ja lauldes lahkunud perenaise viimasesse rahupaika saatnud. Aga nüüd oli õu tühi ja vaik. Kirikutornist, mis kaugel metsa tagant paistis, tõusis kellade hüüd pikalt ja kaebavalt viimast tervitust tuues väsinud teekäijale. Mets võttis hädakaja vastu ja kandis ta oma tihedate puie vahel haledaks nutulauluks muutes kaugemale, kuna jõgi kevadisel võimul edasi tõtates tumedalt kaasa kohas. All surnuaial aga astusid matuselised õpetaja ümber kokku lahkunud sugulasele viimast palvet pidama.

Aga veski ei olnud ometi inimestest päris tühi.

Üleval möldri elutoas lükati aken lahti ja kahvatanud ning kurb mehenägu vahtis teravalt metsa poole, mille tagant matuseliste laul ja kellade kõla läbisegamini

taeva poole tõusis. Kaua vaaatas ta üksisilmi tumepunases hiilguses ujuva puiesalga poole, siis langesid silmad pisaraid täis, ja kauast haigust tunnistavad valged sõrmed heitsid risti kargu ümber — mehel oli neid kaks tükki toeks.

Korraga kuulukse all veski nurga taga heledat naeru, ja kaks väikest arvata neljaaastast tütarlast tulevad kangel jooksul jõe ääre. Jõe ääres on madalate pukkide pääl kitsas purdeke, mida mööda majarahvas oma veetarvitust jõest tõstab.

„Kumb meist enne purdele jõuab, saab vanaema uue kaelaräti omale," pidasid tüdrukukesed joostes aru. „Vanaema ütles ikka: Mida virgem laps, seda ilusam palk."

Aga purde pind oli libedaks jäätanud, eestõttava lapse jalg libises, kukkumise häält oli kuulda ja enne kui keegi appi sai, oli tüdrukukene kiirelt voolava vee alla kadunud.

„Maia!" hüüdis teine laps kohkudes, ja „Maia" kõlas ülevalt aknalt südantlõhestav ehmatusekisa alla. Kahvatanud mehe jume oli surnukarvaliseks muutunud ja meeltheitvalt sirutas ta käed taeva poole. Aga kes pidi aitama? Kargud teine teisel pool käel andsid tunnistust, et ta teiste abita ühest toast teise ei saanud, veel vähem treppi mööda alla jõe ääre, milleks kõige suuremat kiirust vaja oli. Aga abi oli siiski lähedal.

Sel silmapilgul, mil lapsed joostes purdele jõudsid, astus maanteelt mustas riides väheldane naisterahvas õueväravast sisse. Väikese tüdrukukese vettesadamist ei pannud ta tähele, aga teise lapse ehmatanud hüüde pääle ruttas ta ometi ligi. Enne kui hirmunud laps seletada sai, oli ta uppuja hädaohu ühe silmapilguga ära näinud ja väikest kimbukest, mida ta käes kandis, kõrvale visates, astus ta ruttu ja kahklemata kaldalt jõkke. Jõgi ei olnud äärelt sügav, aga, nagu üteldud, käreda jooksuga, sellepärast siis ei saanud laps kukkudes enam üles, vaid ajus lainete tõukamise läbi vähe maad edasi ühe veest

väljaulatava kivi vastu, kuhu ta paigale jäi. Säält tõi ta võõras naisterahvas ise vööni vees käies välja, aga lapsukese silmad olid kinni langenud ja hing näis väikesest üleni märjast kehast lahkunud.

Vaheajal tõttas veskiperemehe ja laste isa — sest see'p see jalutu mees üleval akna all oligi — hüüdmise pääle matuselt kojujäetud saunanaine käsi ringutades õnnetuse kohale.

„Oh sina heldene aeg," käratses ta eemalt juba, „küll need lapsed aga muret teevad! Mul oli köögis toit vaadata ja nõud korrale seadida, ja neid palusin hääl sõnal isa juure tuppa minna. Aga külap nihukesed vanainimese õpetuse järele teevad! — Kas on veel elulootust?" küsis ta pool-hingetult ligi jõudes.

„Püha ristike, et te ometi veel nii hää olite ja veest välja tõite. Küll aga õnnetus ka mõne inimese kannul käib."

„Ütelge parem hooletus, see on õigem," tähendas võõras karedalt, kuna ta huuled külmast ja kangest meeleärritusest vabisesid. „Nüüd pole aega viita, vast ehk tõuseb laps veel elusse. Kas teil muid inimesi majas pole, kes appi võiksid tulla?"

„Jumaluke, peremees on küll kodus, aga või see suudab aidata! Heldekene, mis me ometi hädaga teeme!" pääses naise keelepael uuesti lahti; aga juba oli võõras veehädalisega maja poole minemas. „Muretsege et teine laps ka vette ei lähe, ja tooge mu komps ära," hüüdis ta veel üle õla tagasi, ja siis kadus ta veski ukse taha.

Näis, nagu oleks talle tee tuttav. Märjast koormast hoolimata, mis oma hingetu oleku pärast iseäranis ränk oli, tõttas ta kergel sammul trepist üles ja kahest ligemast toast läbi, kuna ta kolmanda ruumi lävel pisut kartlikult seisatas. Toas, akna najal end vaevaga püsti hoides, seisis haige majaperemees ning küsis surnukarvalisel näol ja väriseval häälel:

„Kas mu õnnetu laps veel elab?"

Ka naisterahvas oli kahvatanud vaevalist kogu akna all nähes, aga ehmatust vägisi maha surudes kostis ta siiski kindlal häälel: „Vist küll,“ ja astus viibimata toa kõrval olevasse magadiskambri. Sääl pani ta koorma sängi pääle ja hakkas rutuga lapse märgi riideid seljast võtma.

Väike tüdruk oli õnneks huuled kõvasti kinni pigistanud, et vesi teda ei olnud saanud lämmatada, ning oma päästja hoolsal tegevusel, kes iseenese tilkuvat olekut tähelepanemata vahetpidamata õrnu tarretanud liikmeid hõõrus ja kuivade riiete sisse mähkides soendas, hakkas ta aegamööda jälle hingama ja lõi viimaks silmad lahti.

Kuna võõras, kes keegi muu ei olnud kui meile ju tuttavaks saanud Jõeste veskirahva kasutütar Anu, nii oma ligemise kohust täitis, seisis muidu jutukas kodu-hoidja imestusest sõnata sängijalutsis ja vahtis tähele pannes avitava naisterahva nägu.

„Oh sina heldene aeg!“ kilkas ta korraga täis elavust neiu ette astudes. „Te olete ju meie oma maja laps! Kus mu silmad ometi olid, et ma aidamehe Riina tütart otsekohe ära ei tunnud! Nägu ja olemine just kui tal õndsal enesel. Taevake, kui nüüd õnnis kasuema veel elus oleks! Aga täna just viidi ta kodunt ära. Kui sa ometi varem oleksid juhtunud!“

Neiu, kes uppunud last ravitsedes kõik muu näis ära unustanud olevat, kargas nagu piksest puudutatud sängi veerelt püsti.

„Kasuema?“ tungis küsimus vaevaga üle ta vabisevate huulte, kuna ta ehmatusest pärani silmi vana naisterahva otsa vahtis.

„Kasuema — kas ta surnud?“

„Surnud jah, praegu maetakse, kas sa seda veel ei teadnud?

„Surnud,“ kordas Anu nagu meelt heites, ja kramplikult käsi vastu rindu vajutades langes ta põlvili sängi äärele ja peitis näo patjadesse. Surnud! See sõnum

tuli liig ootamata ja tegi ta esimesel silmapilgul pea meeletuks ahastusest.

Kasuema jälle näha oli viimastel nädalatel ta kindel lootus olnud igal tunnil, igal sekundil. Küll oli ta pool versta eespool Jõeste veskit oma kaaslasest lahkudes ja jala edasi tõtates matusekella kuulnud, aga et nad just sellele võisid kõlada, kelle juures ta hing nii palava igatsusega viibis, ei tulnud talle kaugeltki meele. Valjult peksva südamega oli ta selle järele veski õue astunud, aga et just õnnetus ehmataval näol ees ootas, pidid muidugi kõik muud mõtted taganema. Ligi tund aega oli kulunud õnnetut last elusse äratades, ning seni aeti kirikaial haud kinni — heldene Jumal, oleks ta ometi haualgi olnud.

Kärsitult kargas ta püsti ja kahmas toolilt märja pääliskuue, mille ta esiti avitamistuhinal seljast oli võtnud. Aga vana koduhoidja, kes osavõtlikult ta tumma valu oli vaadanud, hakkas keelates käest kinni.

„Hauale minna on juba hilja," ütles ta neiu mõttest aru saades. „Näe, matuseliste järg juba õues; päälegi on su riided veeskäimisest märjad, kuhu sa nii võid minna? Riputa märjemad tükid ahju juure kuivama kuni ma uued toon, ja süüa pole sa ka veel saanud."

Vanaeide lahkest keelust hoolimata ajas Anu kuube selga.

„Tänan lahke pakkumise eest," kostis ta lühidalt. „Kui kasuema — surnud," sõna ei tahtnud hästi üle huulte tulla, „siis ei ole minul enam aset siin majas."

Nagu murtud astus ta ukse poole. Sääl tuli uus takistus. Väike veehädaline, kes siiamaani vagusi voodis oli seisnud, sirutas käekesed oma päästja järele välja, kuna ta äkilises palavikuärrituses karjuma hakkas: „Ära mine, ära mine, muidu ma kukun jälle purdelt jõkke!"

Kaheldes vaatas Anu paluva lapse pääle ja siis üle ukse akna all viibiva jalutu mehe poole. Abita nagu

ennegi istus see oma koha peal, kuna teine ta väikestest tütardest ta kõrval seisis nagu tahaks ta isa toetada uues õnnetuses, mis ta pääle langenud. Haigetoas räägitud sõnadest ei olnud tal ükski kuulmata jäänud, aga ehk küll sügav puna mehe lahja nägu kattis, jäi ta suu vait. Selle eest astus ta väike tütreke viivitades võõra lähedale.

„Maia ei jää vait, kui sa ära lähed," ütles ta kartlikult paludes. „Ta on ikka nii isemeelne, ja meil ei ole ka nüüd enam ühtegi, kellega meie veel räägime . . . isa sureb vist ka ära, ta ju ei saa enam käiagi. Jää sina meile." Ja laps sirutas meelitades käekesed noore naisterahva näo poole.

„Ei, ei, Maia juure pead sa jääma, Elsa ei tohi sind ära saata," hakkas haige, kes õekese sõnust aru polnud saanud, uuesti karjuma, ja viibimata astus Anu voodi ääre tagasi, kui ta ka parem laste ema nägemata oma teed oleks läinud. Palavikus kuumava õnnetu lapse nuttu ei suutnud ta pehme süda ära kannatada. Ja kasuema hauale minna, oh Jumal, seks jäi veel aega küllalt!

Tuim ootamata kättetulnud ahastusest ja ilma et ta kergitavaid pisaraid oleks leidnud, istus ta sängi servale — veel ta ei teadnud, et ka ta väikestel kaitsealustel iial enam hella ema tulemas ei olnud.

Kirikaial oli õpetaja matuseteenistuse lõpetanud. Veel kord tõusis lauluheli tumedahämariku taeva poole, siis aeti haud kinni; rist seati üles ja kalmuküngas ehiti kaasatoodud vanikutega, ning matuselised seadsid sammud leinamaja poole. Kalmu alla sängitatud perenaise mõlemad tütred ja lähemad sugulased heitsid veel kord vaiksele palvele haua ääre põlvili — siis lahkusid ka nemad.

Kodus oli külaliste vastuvõtmiseks vaprasti tööd tehtud. Vana naisterahvas, keda „saunaeideks" nimetati, kes aga veskirahval alatise käsilisena majas asus, oli

osav olnud oma ametis; seda tunnistasid viisakalt kaetud lauad ja lugematu hulk vaagnaid magusasti lõhnava toiduga, mis ta lauale kandis matuselt aegsamalt rutanud tüdrukute abil. Pikk laud suures elutoas ägises päälepandud söökide rohkusest, ning see oli tarviline, sest nagu jõgi voolas matuseliste hulk majasse. Kõik olid tulnud, kes aga vähegi sugulased või tuttavad, ja nagu teada, on jõuka suguselts ja tutvuskond ikka laialine.

„Surnust peab ainult hääd kõneldama" — see sõna näis siin rikkalikult kaetud laua taga iseäranis kerge täita. Praegu alles tuldud tõsisest teest hoolimata jooksis jutt mis surinal, ja igaüks teadis õndsa perenaise elust rääkida, kes kuulus hää inimene oli olnud ja kiidetud majapidaja.

Laua eesotsas istuvate majatütarde pääle mõjus see kahte viisi. Kuna noorem, vähem nägus, haleduse pärast silmi kuivaks ei tahtnud saada, kuulas vanem, piltilus naisterahvas uhke ja nägusa näoga, külaliste juttu. Tõsi ju oli igas tükis, mis õndsast emast räägiti, kuid liig alandlik oli ta olnud, ja järeleandlik — ei, nii ei saada ilmas õigeks! Ja uhkelt libises naise käsi üle juuste, mis kollased nagu lausa kuld toreda musta tanu alt läikisid. Siis pöördus jutt maja lese peremehe pääle, kes oli kaotanud õndsa emaga oma suurema toe ja kahe väeti lapsega maha jäi. Õnnis perenaine oli aastate eest oma laste kõrval ka ühe võõra üles kasvatanud. Üht matuselist kuuldi meele tuletavat, kus pidi see kasutütar Anu praegu viibima, kas ta midagi oma kasuema surmast pole kuulnud.

„Jah, sina Issake," ütles saunaeit, kes just uuesti täidetud lihavaagnaga köögist tuli, jutu sekka, „kudas mõnikord lood maailmas lähevad! Just siis, kui te kirikaial haua veerel seisite, tuli Anu õue — kasuemat vaatama. Taevas hoidku ise igaüht inimeselast nii hirmsasti ehmatamast kui tema vaene, kui ta kuulis, kuhu kasuema oli

viidud. Üsna kangeks jäi ta esimesel silmapilgul, ei tulnud veepiiska silmast ega sõna suust. Meil juhtus just õnnetus kui ta tuli . . .“ Wanamoor jäi nagu meele tuletades vait ja läks näost punaseks; eespool-sündinud lugu ei tahtnud ta ju sugugi matuselistehulga ees rääkida. Aga juba oli hilja.

„Mis õnnetus siis juhtus,“ helises ilusa Õuemaa perenaise kõlav hääl üle laua, „ega lastest ometi keegi viga saanud?“

„Ei, nii mõruks lugu ei läinud,“ kostis vana koduhoidja viivitades, „väike Maia kukkus purdelt jõkke . . . aga Anu oli õnneks käepärast ja tõi ta kohe välja.“

„Purdelt jõkke?“ Wäiklane Tammiku noorik ajas hirmuga oma punaseksnutetud silmad pärani. „Heldekene, kui laps oleks ära uppunud, või haigeks jääb! Ja sellest ei rääkinud sa enne midagi!“

Muidu pikaline naisterahvas kargas rutuga toolilt ja tormas tagakambri ise vaatama. Teine, rahulisem õde tahtis sedasama teha, aga ligikorras istuva venna vaigistava käeliigutuse ja saunaeide rohkete vabanduste pääle jäi ta paigale, ja jutt pöördi jälle uuesti joone . . .

Kuna toas söödi ja matust pühitseti, istus Anu kambris haige lapse aseme ääres.

Vanal saunaeidel oli õigus, ehmatus ootamatu leinasõnume üle oli ta tuimaks teinud. Tal ei olnud ühtki selget mõtet oma oleku üle, vaid kõik, mis ta vaimusilma ette tõusis, oli ühteviisi tume ja udune. Ainus, mis viimasel paaril tunnil ta tähelepanu päris, oli laps ta ees, kes kanges palavikus asemel veheldes ja sonides ta kätt kõvasti oma väikeses kuumas pihus pidas, nii et ta voodi äärest liikudagi ei saanud. Mis muidu majas sündis — majarahva rutuline talitamine ja külaliste vali jutukõmin eespoololevatest tubadest — ei puutunud temasse. Nii ei pannud ta ka tähele, et kambri uks järsku lahti tõmmati ja õndsa kasuema noorem ja armsam tütar rutuga sisse astus. Alles kui kaks pehmet

kätt hellasti ta kaela ümber hakkasid, ja paar lahket silma, õndsa ema omad sinised silmad, täis pisaraid ta otsa vaatasid, sai ta aru, et ka tema kurbusest osa võtma oli tuldud — ja nüüd vast leidis ta kergitavaid pisaraid.

Kaua nutsid mõlemad naisterahvad teineteise kaelas... siis pühkis noor naine silmad kuivaks ja pööris lapse poole.

„Väike väeti vaeslaps,“ ütles ta lapse pruuni kähartukka silitades, „ka sind on surmaingel nõudmas käinud, ja poleks Anu mitte parajal ajal juhtunud“ — ta jäi vait, kuna värin üle ta keha käis.

„Aga kus ilmanurgas sina viibisid need viis pikka aastat, et keegi sinust sõna teada ei saanud?“ ütles ta siis küsides kasuõe poole.

„Ema igatses ja ootas sind ühest päevast teise, aga kes ei tulnud, olid ikka sina. Kas ta sul tõesti nii täiesti meelest võis unuda?“

Noorik ootas vastust, aga kui küsitava poolt ainult nuutsumine ta kõrvu kostis, kõneles ta edasi:

„Jõestel on vaheajal palju kurbust olnud. Suvel saab kolm aastat kui Otto naine ära suri — ka sedagi ei näi sa teadvat?“ lisas ta küsides vahele, kui Anu imetledes ta otsa vahtis.

„Lapsed olid siis alles aasta vanad ja esiotsa rasked küll talitada, õndsal emal on nendega ütlemata palju muret olnud. Aga nüüd on nad, Jumal tänatud, prisked ja tublid, kui aga sellest siin voodis ka asja saab . . . Siis hakkas ema põdema, ja sellel talvel tabas õnnetus ka Ottot. Ta oli ligi 10 wersta kaugelt K. metsast palkisid vedades sulased ees ära saatnud, ja et tal metsavahiga veel õiendamist olnud, ise maha jäänud. Metsas aga läinud regi ümber ja jäme palk kukkunud nii hädaohtlikult tema jalgade pääle, et ta neid kuidagi enam pole alt ära saanud. Õnnetuseks pole kellelgi sääl käimist olnud ega keegi ta appihüüdmist kuulnud. Alles

õhtu pimedas, kui ta juba mitmetunnise ootamise järele külmast kange oli, on metsavaht juure juhtunud ja ta koju toonud.

Pikast ja raskest haigusest, mis nüüd tuli, on ta tugev loomus küll võitu saanud, aga jalad on — ehk küll mitte luud murtud pole, jõuetuks jäänud. Ta ei saa karkude najalgi kõndida!"

Noorik jäi vait. Nuttu silmist pühkides kõneles ta siis edasi: „Selle järele hakkas ema surema. Meie kolm last olime ta juures, aga mure Otto ja sinu pärast ei lasknud teda rahu leida. Mitu aastat oleme emaga seltsis — muidugi salaja, sest Otto ja Leena ei tahtnud sest midagi teada, seepärast et sa teadmata ära läksid, — su järel lasknud kuulata, aga alles mõne nädala eest sain ma kogemata kuulda, et sa taga Pihkvat sugulaste juures olid. Ma kirjutasin kohe. Kas sa mu kutse pääle tulid?"

Kirja ei olnud Anu saanud, aga ta kõneles oma igatsusest, mis nii tungivalt tõusnud ja teda vastupanemata teele ajanud, nagu meil juba teada. Kaua veel istusid nad käsikäes ja pühitsesid kalli ema mälestust, kuni kõrval kambreis matuselised viimaks minekut tegema hakkasid. Siis tuli ka Leena haiget vaatama ja andis rutuga venna lapse päästjale tervituseks kätt. Ta oli väsinud päevasest talitusest ja ei tahtnud kaua viita. Minnes kutsus ta õe kaasa, ja pea puhkas kogu maja une hõlmas. Ka haige jäi aegamööda rahulisemaks, nii et Anu vaheajal aega sai päevaste sündmuste üle järele mõtelda.

Teisel hommikul olid õed aegsasti jalul; mure abitu venna pärast ei olnud neid kaua rahu leida lasknud. Nüüd istusid nad venna, oma abikaasade ja veel mõne ligema sugulase keskel, kes öösiks leinamajasse olid jäänud, einelaual ja pidasid nõu.

„Nagu juba ütlesin, teisiti ei lähe," ütles Õuemaa noorik suure kindlusega, kuna ta laualistele läikivast

vaskkannust kohvi tassidesse valas; „Anu peab perenaiseameti oma pääle võtma. Tema tunneb majatalitust nagu õnnis ema ise, ja siis on ka ükskõik, kus ta teenib, kas siin või võõraste juures."

„Anu oli teenistuses," püüdis Tammiku Miina vahele rääkida; ta oli ikka pisut arg vanema ja tähtsama sõsara kõrval. „Ma ei usu ka, et tal üldse on võimalik kodumaale jääda . . ."

„Noh, selle pääle ei või me praegu ega kunagi vaadata. Ta peab jääma, muidu läheb Jõeste majapidamine täiesti nurja. Pärisvõõrastega on ikka poolik lugu, ja õnnis ema on talle küll niipalju hääd teinud, et me seda nõuda võime".

„Aga ehk tahab Vilmani emand ise oma tütre lapsi kasvatama jääda?" ütles Tammiku Miina lahkelt venna ämma, ühe vanaldase linnariides naisterahva poole pöördes. „Seda me pole veel küsinudki."

Terav vastus oli vanemal õel nähtavasti keele pääl, aga ta andis vanale emandale siiski aega ise enda eest kosta, mida see suurel sõnarohkusel tegigi:

„Häämeelega ma jääksin, kallis väimees," tõendas ta mahedalt. „Aga nagu isegi teate, vanainimesel raske teise paika juurduda. Päälegi on mul veel viimane tütreke pooleli kasvatada, kuida ma ta kõige paremal õitseajal siia metsanurka võin peita?"

„Ei ole ka vaja," sähvas Leena lõikavalt vahele, kuna ta ilusad põsed veel punasemaks läksid. „Linnasaksad ei kõlba maaelule, seda me juba teame. Anu jääb ja ei keegi muu."

„Saunaeit, kas su külaline pole veel üles tõusnud?" hüüdis ta praegu tuppa-astuvale naisterahvale vastu. „Ütle, et me teda juba ootame."

„Kas Anu?" kostis eit. „See läks juba tunni aja eest minema. Ta ruttas enne ära saada kui lapsed üles tulevad ja jälle kisama hakkavad. Maia ju ei annud öösigi rahu, muudkui kartis ühtepuhku jälle vette kukkumist."

Mõlemad kälimehed, kes seniajani sõnalausumata kohvi olid joonud, hakkasid naerma.

„Paraku on mul kallis küljeluu kord jälle suled puhas ära jaganud enne kui lind käes," ütles Õuemaa peremees naljatades.

„Eile juba oleksid pelglikule kasuõele kammitsa pidanud tegema, miks sa nii hiljaks jätsid? Nüüd on ta kus seda ja teist, ja sina võid suu puhtaks pühkida."

„Seda sa veel ei tea," kostis perenaine tusaselt.... „Ta võib haua juures olla, säält ta ikka kätte saan...."

Ja vangina tagasi toon," täiendas mees pilgates. „Aga kui ta tõrges on ja ei tule?"

„Peab tulema," kostis Leena ärritatult... „Sellest pean mina muret. Tiiu!" hüüdis ta üle ukse tüdrukut, „ole virk, too mu kasuk eestoast varna otsast, ja käsi Juhanil kärmesti hobune saani ette panna."

Ise astus ta peegli alla rätikut tanu pääle siduma.

„Mine sina kaasa," ütles Otto tasa nooremale õele. „Mina kardan, Leena teeb mulle hääd soovides — teistele ülekohut."

„Kas sa siis tahad, et Anu tuleks?" küsis Miina niisama tasa vastu: ja kui vend pääd nikutas, tõusis ta üles soovi täitma.

„Hää laps," tänas Õuemaa perenaine kasukat vastu võttes. „Magadiskambris kummutil mu kindad, need too ka ära."

„Ah, sina tuled kaasa?" küsis ta õe poole pöördes, kellele abikaas lahkelt kasukat selga aitas panna.

„Kasakaks kohtu teel", sõnas veider Õuemaa peremees ise ilmsüütut nägu tehes, ja siis läksid naised trepist alla.

Kaks versta maad oli Jõeste veskilt surnuaiani, aga Anule näis tee sel hommikul äramõõtmata pikk. Piiga vaarus jalul ja värises külma pärast, eilse veeskäimise ja öösise valvamise tagajärg. Päälegi oli ta

eineta teele tulnud, ja viimaks raske iseenese pääle kaebav hingepiin.

Kibedalt nuttes langes ta, viimaks hauale jõudnud, kõrvalseisva ristikivi najale. Kas ta arust ära oli olnud kõik need aastad! Kas talle iial meele ei tulnud, et kasuema vana oli ja surra võis, kuna ta kiusakalt eemal viibis? Kas mälestus kasuema heldusest ja armastusest mahajäetud vaeslapse vastu tõesti mitte võitu polnud saanud kurbusest, mis sellesamale lapsele kord ta katuse all oli osaks saanud — ilma kasuema süüta? Õieti oli tal häbi veel selle ahastuse pääle mõtelda, nii väikeseks kahanes ta selle vaheaja sees Jõestel sündinud õnnetuste kõrval. — Ja kas nüüd muidugi kasuema mälestuse pärast, ta kohus ei olnud Jõestele jääda — Otto ja ta vaeste laste toeks? — Aga ei; kindla käega pühkis ta pisarad silmist ja ajas keha sirgeks. Õnneks ei olnud tal vaja ennast vägisi ühte kohta pakkuda, kus teda ei tahetud. Ja hää oli, et ta täna hommiku jumalaga jätmata endisest kodust lahkus. Pääle Tammiku Miina, kes õndsa kasuema härda südame oli pärinud, ei saaks seda ka vist keegi tähele panema. Otto ei olnud eile terve õhtu otsa temaga ühtki sõna rääkinud, ehk ta küll ta lapse veest välja oli toonud ja suure vaevaga toivutanud. Niisama vähe oli ilus Leena vaevaks võtnud oma perenaise istet laua otsas maha jätta ja teda vaatama tulla; neile ei olnud ta midagi enam võlgu. Palvet tahtis ta veel teha oma häätegija kalmul ja siis iialgi enam siia tagasi tulla, kui see mõte ka mõru oli — kui surm!

Sääl kuulis ta korraga käimist nii vaiksel surnute puhkepaigal, ja imestades ümber keerates seisis ta kasuõdede ees.

„Sinul on ju kaabakate kombed vesiselged,“ ütles Leena pilgates, kuna ta kätt tervituseks pakkus. Just nagu jooksik kunagi, teadmata lähed, salaja tuled . . . Kas sa paremat mu vanemate majas pole õppinud? Noh, kas mul õigus pole,“ rääkis ta edasi, kui Anu pakutud

käe eest põlgaval näol kõrvale astus. „Poleks sa täna hommiku mitte salaja ära jooksnud, poleks mul tarvis olnud su tegusid meele tuletada. Aga nüüd ära viida enam meie aega, võta oma asjad ja siis läheme. Kodus räägin, miks su järele tulin."

„Sul ei ole tarvis minu pärast aega viita, minu tee ei vii enam Sinu vanemate majasse," kostis Anu, kellel raske oli kasuõe jutu juures vagusi jääda.

„Noh, kui Otto terve oleks, ehk ta nainegi elaks, ega ma siis sind sunniks," ütles Leena ühtviisi hooletult. Aga nüüd on sinna õppinud inimest vaja, sellepärast sind kutsuma tulin."

„Minul aga on juba koht, ja ma ei tea koguni, mis mind peaks ajama veel Jõestele tagasi tulema," kostis Anu kiusakalt.

„Või nii." Ilusa naise silmad hakkasid vihast välkuma. „Ja seda kuulutad sa nii lausa kartmata selle haua ääres, kes su armust vastu võttis ja sulle leiba andis, kui enam keegi su järele ei küsinud. Kas mul õigus ei olnud ema hoiatada, kui ta sind hellitas nagu mõnd parunitaime. Ma ütlesin talle, et ta sinult ometi tänu ei leia, aja nüüd mu sõna valeks. Sina oled kangekaelne ja . . ."

„Jää vait," palus Miina õe kätest kinni hakates. „Tuleta meele, et väike Maia ilma temata viimast und magaks. Näe, mis nägu Anu on, vist haige." Ja lahkelt püüdis ta hirmust kahvatanud ja jalul tuikuvat kasuõde toetada.

„Leena on ikka nii kärsitu, mis sa teda vasturääkimisega ärritasid. Mis õnnis ema sulle hääd tegi, sündis armastusest, mille üle meil õigust pole kohut mõista ega tasu nõuda. Meie ei taha sind ka koguni sundida tagasi tulema, Otto käskis . . . me tahtsime," — väikese nooriku hääl läks kartlikuks, „me tahtsime sind paluda tagasi tulla . . ."

„Ja muidugi, paluda," pahvatas Leena põlgavalt

vahele. „Vaata kus kokk, kes leent oskab soolata," pilkas ta Miinat. „Kuna ta uhkus ju taevani ulatab, tuled sina veel paitama. Mina sind ei palu," pööras ta uhkelt Anu poole. „Kuid seda ütlen: kui sa ei taha, et ma sind üheks päris tänamatuks, ülekäteläinud inimeseloomaks pean, siis ära aja enam kauem kiusu, vaid tule ligi. Palka ju võid sa Otto käest niisama palju saada, kui igast võõrast kohast."

Ta kummardas silmapilguks üle haua, siis pööris ta ümber ja läks kirikaiast välja.

„Ära nuta," palus Miina, kui kasuõde käed silma ette kattis. „Eks sa Leena viisi tea, et ta siis kõige kalgem ja karedam on, kui ta midagi iseäranis tungivalt soovib korda saata. Otto saatis mind kaasa, et ma sulle ülekohut ei pidanud teha laskma. Anna andeks, et ma oma ülesande nii halvasti täitsin. Ja siis ütle, kas sa võid Jõestele tulla, või oled sa kellelegi muule sõna annud. Ma usun, et mulle üteldi, sa olevat oma onupoja mõrsja. Kas tõsi on?"

„Ei ole," kostis Anu. Ta on küll ikka kosinud, aga mina ei tahtnud otsust anda enne kui emaga oleksin rääkinud. Nüüd on kõik hilja!"

„Ja sina ei lähe enam tagasi, vaid jääd Jõestele, kas on nii, mu õde?

„Sinu pärast olgu nii," kostis Anu, kuna nüüd tõesti pisarad ta silmist voolasid. „Sinu ja õndsa ema pärast tahan ma jääda ja truult su venna tööd teha; teiste pärast, kellel piiskagi armu mu vastu ei ole, ei pistaks ma jalgagi enam tagasi."

„Ära seda ütle", vaigistas väike noorik kohkunult. „Ega nad õelad ole, Leena ja Otto, muud kui vähe kannatamatud ja uhked. Ega kõik inimesed ühte laadi ole. Aga nüüd jätame emakese Jumalaga, et minema saaksime."

„Tõesti, sina oled haige," lausus Miina, kui nad surnuaia väravast maanteele astusid. „Jalad sul käivad risti

all ja nägu pääs päris tuhakarva. Hää, et Leena hobusega tuli, kuidas su muidu siit ära viiksin."

Kodus olid mõlemad kälimehed ju uksel ootamas. Õiemaa peremees päris täis uudishimu, kuidas „vangivedu" korda läinud; aga kõik kolm naisterahvast olid nii tõsised, et ta kannatus katkes ja ta parem veskisse möldri jutule läks.

Üleval toas võttis Miina kasuõe käe kõrvale ja viis ta abitu venna ette. „Õndsa ema mälestuse pärast jätab Anu oma teekonna katki ja astub sinu teenistusse, mu vend, muidu ei tea ta sidet, mis teda kodumaal peaks," ütles ta peaaegu pühalikult.

Tume puna kattis Otto näo, ja vähe aega kestis, kuni ta Anu käed peosse võttis ja kostis:

„Jumal õnnistagu ja — andku sulle kõike hääd, mis minul võimalik pole."

„Aga nüüd pean sind ravitsema hakkama," ütles Miina vähe aja pärast tuppa astudes ja taldrikut käes pidades, millel mitmesugust toitu oli. „Saunaeit kaebab, et sa eile ka midagi pole söönud, ja meie pool ometi paljast õhust veel ei elata," lisas ta naljatades juure. Nüüd söö esiteks, teiseks heida sõnakuulelikult sängi, ja kolmandaks, ära tõrgu vastu, kui saunaeit sulle kuuma higistamise-teed toob. Terve maja lõhnab juba sellest kallist rohust. Leenal ja minul on esiotsa veel tegemist eidekese varandust üle vaadates, aga niipea kui aega saan, tulen vaatama, kuidas sa mu käskusid täidad. „Kas said aru, armas õde?" küsis ta armuga Anu silmi vaadates.

„Miina-tädi, ära karda; küll mina järele vaatan," kostis Anu asemel väike Elsa, kes ligikorras seisis. Ja naerdes läks noorik oma tööle.

Õhtuks oli õdedel õndsa ema majapidamine üle vaadatud ja iga tükk oma paigale seatud. Et nad isegi jõukad olid, ei võtnud nad midagi surnu asjust, vaid jagasid kõik kasuõe ja teenijate vahel ära. Siis sõitis Õuemaa rahvas kodu poole, kuna Miina oma mehega teise hommikuni jäi.

Armas Mari!

Paar nädalat ju on mul Su lahke ja südamest osavõtlik kiri käes, ilma et ma seniajani mahti või ka südamerahu oleksin leidnud Sulle vastata. Pihkva onult, kes üksinda koju sõites Sinu poolt läbi läks, said Sa ju teada, kui valju käega saatus mu ülemeelsust nuhtles, et ma palavalt igatsetud kasuema asemel tema külma ja tumma haúa eest leidsin. Lein, äraütlematu valu ja iseenese pääle kaebav kahetsus, mis, kui kurva sündmuse teada sain, mu hinge täitsid, olid ja on praegu veel suuremad, kui ma neid kirjeldada oskan.

Et onu ka mu Jõestele jäämisest teatust on annud, siis jääb mul üle ainult Sinu küsimuste pääle kosta.

Kogu Su kiri on üks küsimus. Sa ei ole mu kirjast sugugi aru saanud, Sulle on mu kasukohast lahkumine udune, Sa ei tea üldse mu lapsepõlisest minevikust midagi, sest et me alles kui täisealised, leeritud neiud L. käsitöökoolis tuttavaks saime. Sa ei mõista, kuidas Otto, kellest Sa ikka arvanud, et ta enam mulle oli kui kasuvend, mind minna lasknud.

Sul on õigus seletust nõuda, sest kes A on ütelnud, sellel ei ole luba B juures viivitada. Ja et ma kord joones olen, sest kõigest kurbusest hoolimata äratab kodusolijas jälle iga kivi, iga põõsas, iga lihtne majariist mälestusi endisest ajast, siis tahan tõesti Su tahtmist teha ja koguni tagasihoidmata nagu mõni „asjamees“ oma elust kirjutada.

Nagu Sa tead, on Leena ja Miina minust mõnigi aasta vanemad, ja neid loeti juba siis täiearuliste sekka, kui mind Jõestele toodi. Ka Otto on minust kolm aastat vanem, siiski võttis ta minu, ehk küll viivitades, oma seltsiliseks. Ja lõbusad ajad mis siis tulid! Seltsis õppisime hella eidekese voki kõrval lugema, seltsis hoidsime lambaid, seltsis käisime M. külakoolis ja üheskoos viitsime oma prii-aja suvel, mööda põldusid ja heinamaid uites, metsas teineteise võidu lilli korjates või kodus jõe kaldal vana suure lõhmuse all istudes ja tammilt väsimata mahasadavat vett vaadates, talvel enamasti veskiliste jaoks olevas rattakambri kõrval toas, kus ütlemata lõbus oli. Siis jutustas Otto. Lõpmata palju teadis ta lugusid näkkidest ja vesineitsitest, kuningapoegadest ja vaeslastest j. n. e. Tore kuningapoeg oli ta ise ja sügavas metsas asuv vaeslaps mina, keda ta suure au ja iluga oma kuldsesse lossi viis....

Lennates läksid aastad mööda. Kui Ottol kihelkonnakool läbi oli käidud, saadeti ta linna kooli. Kasuema nuttis oma ainsat poega majast saates, ta suudles ja manitses kordamööda ja palus teda hääks ja süütuks jääda petise maailma keskel. Ta soov läks täide. Meil, kasuemal ja minul — Leena ja Miina olid vaheajal uhketel saajasõitudel ära viidud — ei olnud iial asja ta üle nuriseda, kui ta koolivahedel koju tuli. Ema rõõmustas ta priskuse ja hääde kommete üle, ja minule jäi ta tulevaseks päästvaks kuningapojaks nagu ennegi, ei, nii lapselikult me enam ei rääkinud, vaid nüüd ütles Otto: kui mina peremees olen ja sina perenaine, ja siis läksime mõlemad tulipunaseks näost...

Ühel ilusal õhtul, kui me jälle koos jõe kaldal istusime, Otto juttu vestes ja mina jõe pühalisel vaikusel hinge pidades, oli ema tasa meie juure tulnud. Kui Otto tulevikupilt valmis oli, astus ta põõsa varjust välja. Ta näis sügavasti liigutatud ja silis kord oma poja prisket palet, kord minu musta pääd. Meie ei julgenud

häbi pärast rääkida ja tema ei ütelnud ka midagi, aga sest ajast saadik näis ta iseäralise hoolega minu töö ja õppimise üle valvavat. Tihti ka kuulsin ta käest sõnu, nagu: ole virk, laps, kes suure maja perenaiseks tahab saada, peab kõik ise ära katsuma j. n. e., ja ehk ma küll üleni punastasin, ütlematа magusad olid need sõnad ometi!

Aga ka neist aastatest, ehk nad küll armsad olid, ei jäänud ükski paigale, nagu tuule tiivul ruttasid nad mööda. Kuue aasta eest, just nädal pääle ennenimetatud L. koolimaja pühitsemist, teatas kasuisa äkitselt, et Ottol vaja olevat T. linna ühte suuremasse vabrikusse masinate tundmist õppima minna, sest tal olevat nõu Jõestele kraasimise- ja ketramise-masinaid j. n. e. soetada. Jälle võitles härdasüdamline kasuema pisaratega. Aga ta sai aru, et mehe nõudmine tarviline oli, ja päälegi oli Otto juba täisealine noormees, kes ise enda eest pidi muretsema. Nii käskis ta mind siis virk olla, asju seadida, „ja kui ta tagasi tuleb,“ lisas ta läikivail silmil juure, „siis tahame Jõestel nii suured pulmad pidada, et kõik kihelkond imetlema peab. Kuis ma õnnelik olen, et ma omale ise olen minija võinud kasvatada!“ Pool tundi enne minekut seisis Otto viimast korda veel jõe kaldal. „Kui ma tagasi tulen, Anu,“ ütles ta mu kätt peosse võttes, siis“ — ta hakkas korraga naerma.

„Ei, seks on veel aega, kes teine ka mu jumetut neidu peaks ihaldama tulema,“ hüüdis ta ülemeelselt. „Kõigepäält on mul päratu suur rõõm kord maailma ja suuremat linna näha. Küll ma sulle kõik kordamööda teada annan, mis mulle hääd ilmas juhtub, kirjad kirjutan nii pikad kui — ema käterätikud. Ja siin tammi juures, kus me nii tihti oleme koos olnud, kukkuva vee kaasmängul, pead sa neid lugema, kas lubad?“

Ma lubasin. Esimene, mis õige varsi kätte tuli, oli igapidi täieline, teine oli kaunis pikk, ehk ma neid küll juhatatud mõõdupuu kõrvale panna ei julgenud. Viimaks tulid ainult lühidad teated isale.

Poole aasta pärast suri kasuisa. Otto pidi koju tulema ehk ta õpiaeg küll veel täis polnud. Iseäralise südantpööritava kartusetundmusega seisin ma kaldal puu varjus, kui vanker õue vuras. Ega tal ju aega olnud mind tähele panna. Kui lesk ema isa kirstu ääres nuttis ja muret kõik maja nurgad täis olid, vaigistasin ma ennast sel päeval ja ka teistel kuni matus möödas oli. Aga mulle ei tulnudki paremat põlve. Nagu Jakob Laabanist võisin mina Ottost ütelda: „Ta silmad ei ole enam mu vastu nagu eile ja enne," ta näis ennast koguni meelega minust kõrvale hoidvat. Nädalad läksid mööda. Kevadised tööd väljal ja kodus olid lõpetatud, aga veel polnud heinaaeg. Viimasel ajal näis mulle nagu oleks kasuema imestusega mind kui ka oma poega tähele pannud, aga mu meelest oli see üldse vööriti ja tumekarvaline. Kes seisis selle eest, et mu mõte õige oli?

Ühel päeval katkusin ma aias umbrohtu viljapeenardelt, kui korraga kaugemal põõsaste taga ema ja Otto hääl kõlas. Ma ei teadnud, et see minu kõrvade jaoks polnud, ja jäin vagusi oma töö juure. Ema tasastest sõnadest polnud võimalik aru saada, seda selgemalt aga kuuldus Otto ärritatud toonil kõne mu kõrvu. „Lubanud ei ole ma iial midagi," ütles ta pahaselt, „ja ma ei mõista üldse, kuidas on sinul võimalik laste mängudest mulle köidikut sepitseda. Armastus, ütled sa? Kas ma siin kodus õieti teadsin, mis armastus on? Selle taevalise leegi on alles Maia mu hinges sütitanud," ütles ta nagu hõisates. „Mis ma ehk enne selleks pidasin, oli paljalt igapäevane harjumus. Anut ei ole ma iialgi armastanud, ja sellepärast ole hää ja saa aru, et ma oma sõna olen annud, mida ma enam ei või ega ka millegi hinna eest ei taha tagasi võtta".

„Oh, poeg", kostis ema; ta lahke hääl kõlas otsata kurvalt. „Poleks meie sind parem iialgi T. linna saatnud! Ja Anu? Heldene Jumal, mis südamega ma seda temale ütlen! Ütle, kuhu mu vaene laps peab jääma, kui sinu

uhke linna noorik majasse tuleb?“ küsis ta äkki valjult. „Kas ta temale vast toaneitsiks peab hakkama?“

„Kuidas sa ise arvad,“ andis Otto külmalt vastuseks. „Teenijaid pean ma oma naisel niipalju, kui ta neid soovib — aga sa võid Anu ju kuhugi mujale mehele panna. Ma ei usu, et mulle ta majasolemine just suurt rõõmu teeb“.

Kui külmasüdameliseks sa linnas oled läinud!“ kostis ema . . . siis ei kuulnud ma midagi enam. Vist olid nad ära läinud, või olid mu enese kõrvad süüdlased, sest need kohasid pääs ja silmade ees keerlesid peenrad, põõsad, puud, kõik läbisegamini. Kui kaua ma niisuguses olekus peenra vahel põlvitasin, peotäis kapsaste vahelt nopitud nõgeseid käes, ei tea ma mitte. Õues oli juba videvik, kui kasuema pehmed käed mu kaela ümber hakkasid ja ta armsal häälel kurvalt küsis: „Anu, laps, kas sa mu hüüdmist ei kuulnud?“

Ma püüdsin naeratada, aga see võis küll väga veider näha olla, sest ta vaatas uurivalt mu otsa ja ütles siis: „Ära püüa mind eksitada, vaene laps, ma näen su näost, et sul juba kõik teada on.“ Ta tahtis mind trööstida, aga nüüd käis mu käsi paremini ja ma naersin suure häälega. Nad ei pidanud keegi mu hirmsat hingepiina näha saama, ka kasuema mitte!

Teisel päeval palusin ma luba mujale teenistusse minna ja mu tore kuningapoeg oli silmapilk valmis ettevõtet hääks kiitma. Aga ema sai nii kurjaks, nagu ma teda iialgi pole näinud, ja ajas ta toast välja. Ja siis andis ta mulle häid sõnu, et ma tema pärast veel jääksin . . .

Hirmsad olid päevad, mis nüüd tulid. Oleksin ma ometi kord nutta võinud oma ilusa unenäo kadumise pärast, aga mu silmad olid kuivad ja kuumad nagu kerisekivid, ja teiste nähes ma aina naersin. Ma naersin kui ilus mõrsja esimest korda külaliseks toodi, ja olin pealtnäha üks rõõmsamaid kui mõne kuu pärast, mil Otto

pea muud ei teinud kui linnavahet sõitis, ettekuulutatud suur pulm tõesti Jõestel ära peeti. Aga kui see suur rõõm mind pääst rumalaks ei pidanud tegema, siis pidin ma rõõmu allikalt lahkuma, see oli selge; ja et ma kasuema keeldu kartsin, siis valmistasin end seks salaja.

Päev pärast pulma, kui kõik asjad jälle olid puhastatud ja paigale pandud, kutsus ema mind oma kambrisse. Ta oli mulle kena rätiku ostnud ja tahtis seda mulle kätte anda. See oli mulle väga meelepärast, sest nüüd võisin ma keelmata ta armast nägu suuandmistega katta, enne kui lahkusin. Õhtul, kui pimedaks läks, kirjutasin ma mõne sõna jumalagajätmiseks paberile, et neil mitte asja ei oleks mind — jõest otsida, ja panin kirja uue rätiga oma sängipäitsile. Siis sidusin mõned tarvilisemad riidetükid kimpu ja pugesin tasa uksest välja. Õues peatasin veel kalda veerul puu all ja kuulatasin vete mühinat, — siis läksin kaugele, valu südames ja viletsus silma ees! . .

See, armas Mari, on mu kurb saatus, mille nimetamisega Su nii uudishimuliseks tegin. Sina ehk nimetad mu tegu isemeelseks, ja ka Jumal on mind selle järele nuhelnud. Iialgi enam ei saa ma oma häätegijat näha ega temalt andeksandmist paluda! Oh kui otsata valus on see teadmine! . .

Ema surm ei ole siin majas ainus lein. Kolm aastat juba olevat Otto naine mulla all. Otto ise on jalutuks jäänud ja haiguse kurnatud nagu surmavari. Äri ja maakrunt on aga aastate jooksul ikka laialisemaks läinud, ja et praegu muud korrapidajat majas pole, ei lasknud Leena mind enam ära minna. Muidugi tegi ta seda jälle oma viisi, mis mitte mahe ei olnud. Aga ma ei taha muu kui oma kohuse pääle vaadata, sest muidu ei teaks ma kust julgust võtta, et jälle siin elama hakata. Kui hästi ma oma uue ametiga toime saan, sellest kirjutan Sulle edaspidi. Seniks jää jumalaga ja tervita oma armsaid lapsi minu poolt. Jõestel on ka

kaks väikest tüdrukukest, Otto kaksiktütred, kes imestusväärilise armuga sest saadik kui siin olen minu poole hoiavad. Ainult need kaks süütut last teevad rõõmu Sinu kurvastatud

Anule.

Ilus ja soe lehekuu oli lausa imet teinud. Nagu õige majapidaja, kes midagi raisku minna ei lase, oli ta ravitsemise alla võtnud mulluse suve viimase päranduse, väikesed alatud lehenupukesed raostunud puudel ja põõsail, mida talv kõige oma valjusega ometi polnud hävitada jõudnud, oli neid kosutanud ja ka kasvatanud ja päikesepaistel suudelnud. Vähe aja pärast võis ta uhkusega oma töö pääle vaadata, sest nagu tihe roheline linik kattis noor lehis metsi ja välju, kus linnud rõõmsalt laulsid . . . Ka Jõeste ilusas õueaias haljendasid viljapuud ja siin ning sääl piilusid juba valged ja punakad õiesilmad lehtede vahelt. Iseäralises kevaderõõmus näis aga vana mälestusrikas lõhmus kalda veerel latva kiigutavat, nagu sirutaks ta kaitstes oksi kõrvalseisva veski poole. Tema oli siin jõe kaldal esimene olnud ja aastate jooksul nii mitme põlve sündmusi näinud. Siin oli ta tärganud ja suureks sirgunud, oli varjuta talve tuisku ja suve palavust kannatanud, kuni vast unustus tuli. Ühel päeval ratsutas mõisahärra teed mööda. Üks talumees käis tal kõrval. Lõhmuse all seisatasid mõlemad ja rääkisid kaua aega, ja siis andis talumees aupaklikult mõisniku kuuehõlmale suud. Talumees oli praeguse Jõeste omaniku esivanem, ja mõisnik oli talle ustava teenistuse eest priiuse kinkinud ja õiguse annud jõekese kaldale veskit asutada. Sest endistel aegadel olid, nagu tuttav, ameti- ja kaubitsemise-kohad, veskid ja kõrtsid ainult mõisniku armu läbi talurahvale saadaval.

Nüüd algas äge talitus puu all. Palka veeti hoone tarbeks ja jõele, mis seniajani vangistamata oli voolanud, tehti kivimüür paisuks. Kohkudes jäi ta ootamatu takis-

tuse ees peatama, ja nagu uimastuses laskis ta end kaldalseisva majakese alumisesse ruumi juhtida. Ta kuldne vabadus oli kadunud. Seniajani oli ta ainult lilli kalda veerul kaisutanud ja metsast läbi joostes haljaste puude all vulisenud, ja nüüd pidi ta veski ratast ümber ajama. Vihaselt kohades kaebas ta lõhmusele oma häda ja mureliselt kõigutas see oma latva — kuid asjata. Kui maja katuse alla sai, asus ehitaja sinna elama. Veski nimetas ta jõeäärse koha pärast Jõeste veskiks, ja oli oma tööde juures õnnelik kui kuningas.

Aastad läksid mööda. Veski asutaja sängitati hauda, aga ta sugu kasvas ja õitses, sai jõukaks aastate jooksul. Priirahvana oli see tal ka kergem kui teistel suguvendadel. Kui ka rahamaksud kõrgemad olid, siis ei olnud ometi tarvis mõisale ränku tööpäevi teha, vaid kõike tööjõudu võis kodus tarvitada. Ja seks leiti mahti. Veski asutaja pojapoeg ei pidanud kohakesest palju lugu, kuni tal maad polnud. Maad aga oli kaua raske saada, mitte sellepärast, et ta osta ei oleks jõudnud, vaid et sel ajal veel ükski mõisnik müüa ei tahtnud. Viimaks aga läks tal ometi korda ümberkaudsest maast tükki omandada, ja nüüd oli ta õnnelik. Tema järeltulija, praeguse omaniku isa, oli veel enam jõudnud koguda. Sissetulek oli rohke, sest et kaugel ümberkaudu teist veskit polnud, ja ka koha piirisid sai ta keelmata laiendada, sest et kaks väikemaa-pidajat teisel pool jõge kehvuse pärast kohtadest lahti tehti. Et paraku sagedasti ühe õnnetus teise õnn on, siis ei viitnud veski peremees kaua, vaid läks ostis kohad ära. Mõne aasta pärast kiskus ta ka vana väikese veski maha ja ehitas uue, suure ja ruumika kahekordse asemele. — Nii edenes ja kasvas hoolsa töö ja edasipüüdmise läbi välispoolne varandus, aga ka vaimuerkuse poolest olid Jõeste omanikud teistest ees. Kui priirahval, kel lahkem elu, oli neil rohkem mahti ja jõudu suuremat õpetust nõuda. Nad olid igaüks selles kuulsust otsinud, et võimalikult hästi oma lapsi koolitada.

Ka see peremees ei jäänud teistest taha. Tütardele võeti koju koolitajanna ja poeg saadeti linna kooli. Väike musta pääga kasutütar ei olnud õieti kasuisa meelepärast, aga jaolt oma naise soovi pääle, kes vaeslast iseäranis soojalt armastas, jaolt ka enda uhkuse pärast saatis ta sellegi naabervalda tütarlaste kihelkonnakooli; ja et tüdrukul hää pää ja hää tahtmine oli, siis oli ta veel enam õppinud kui peretütred.

Pärast isa surma läks koht Otto kätte, kes ka hoolas ja tegev peremees oli kuni õnnetus teda viimaks tabas ja ta tõvevoodi heitis.

Nagu leinates oli vaheajal vanaks ja laiaks läinud lõhmus oksi kõigutanud, kui noor, priske mees, külmast kange ja poolelutu, koduse läve ette toodi. Nagu küsides kohas ta selle haiguse ajal kord tasemalt kord valjemalt tuule käes. Ja siis tuli kevade! Kas vana puu mäletas, kuis siinsamas kaks rõõmsat last kord olid mänginud ja suureks saades tulevikupiltisid kujutlenud, millel rohkem kestust polnud kui õhku puhutud vahumullidel? Siis oli ka just kevade olnud, ja lehkavad õilmed olid ta oksi katnud! Ja enne kui ta aimata jõudis, oli suur pulm tulnud, rõõmsad pidulised laulsid ja hõiskasid ta ümber. Pärast seda aga oli ta harva rõõmsaid nägusid näha saanud. Mõnikord oleks ta soovinud noorele peremehele südamesse vaadata, kui see vagusi ja kurvalt ta varjus seisis, ilma oma ilusa kaasata . . .

„Oh sina kallis taevas“, pajatas vana saunaeit ühel hommikul, kui pere söömast oli läinud, kuna ta ise lauda koristas. „Kuidas me, naised ometi selle suure tööga toime saame. Sulastel on tarvis põllule minna, aga kus tööriistad? Heldekene, ega meil neist puudust ole, kõik ulualused tarbeasju täis, aga kus kordaseadja, kus juhataja? Ühel sahalusikas kulunud, teisel äkkepulgad murtud, kolmandal rangiroomad lühikesed. Kui peremees ometi kargu najalgi alla õue saaks, aga see'p see on! Muudkui kaugelt igaühel hää õpetada. Õuemaa perenaine oli kindel selles: kui aga Anu majas korda peab ja perele õigel ajal süüa annab, küll siis töö tehtud saab. Just nagu leemekeetmine ka mõni kunst oleks! Katsu mul asja!“

Kaugemale ta ei saanud, sest kanges kõnetuhinas oli ta liig palju nõusid korraga käe pääle võtnud, millest mõned alt ära libisesid ja põrandale kukkudes kõlinal puruks läksid.

„Hää, et Õuemaa perenaist ligikorras pole,“ ütles Anu, kes tuppa oli astunud ja põrandalt taldrikutükkisid üles võttis. „Nüüd tal oleks asja majapidamise-kunsti üle kõnet pidada, sest see siin on sul juba viies nõu ära purustada, sest saadik kui mina Jõestel olen, ja sulastel all õues on ikka ühed ja needsamad adralusikad käes väänata.

„Noh, ega's sinul ometi asja ole uhke kasuõe eest seista,“ andis vanaeit tõrksalt vastuseks, kuna ta oma ettevaatamatu oleku üle häbi tundes kööki puges.

Kui piiga üksi oli, asus ta jälle oma töö juure. — Vanal naisterahval oli õigus oma kaebustega, ütles

ta iseendale. Töö oli tõesti väga laialine ja peremees puudus. Aga kes võis siin aidata? Kui vaikseks, üksluiseks ja juletuks oli raske haigus muidu nii elava ja tegeva mehe teinud! Nagu murtud istus ta oma karkude vahel, millest talle ometi mingit kasu polnud. Kui sulased töö üle küsima ehk rääkima tulid, siis pööris ta pea kannatamatult kõrvale ja käskis inimesi oma hääksarvamise järele teha. Mõnikord nägi Anu pisarate jälgi kasuvenna kurnatud näol, aga et ta ise iial oma tundmuste üle ei rääkinud, siis ei arvanud kasuõde oma kohuseks seda uurida.

Neli nädalat juba oli ta Jõestel ja saunaeide suuremaks päävaluks ülemvalitseja niihästi kasuvenna eluruumides ja sisemises majapidamises, kui ka välistes talitustes. Ja kui ustavalt piiga oma ametit pidas! Ehk küll Otto iial aru ei nõudnud ta tegevuse üle, midagi ei käskinud ega palunud, oli ta ometi hommikust õhtuni väsimata jalul, niihästi kodus kui väljal töörahva üle valvates. Muudkui veskisse ei olnud tal puutumist, see oli peremehe haigusest saadik täiesti möldri hoole antud.

Ühel kaunil päeval, mil kõik majarahvas rõõmsalt oma töö juures oli ja lapsed kilgates ja hõisates aias mängisid, läks Anu üles haigetuppa Otto jutule.

Nagu üteldud, ei olnud kõigel sel ajal kumbki teineteisega pikemat juttu ajanud kui just seda, mis oli hädasti vaja küsida või kosta. Korra oli Otto jutu katset teinud. Ta oli Anu oma juure kutsuda lasknud, aga kui see tuppa astudes liikumata ukse kõrvale paigale jäi ja vagusi nõudis, mis tarvis teda kutsutud, siis kadus mehel kõnehimu, ja ta pööris ohates näo vastu akent ja jäi vait. Täna tuli piiga ise tuppa, ja vähe kartlikult kõlas ta hääl, kui ta rääkima hakkas.

„Otto“, küsis ta tasa, „kas sa midagi enam haiguse kaotamiseks ei taha teha? Kas sa juba tohtri abi oled nõudnud?“

„Tohter on kaks korda käinud ja mitmed õpetused

annud, aga keegi ei täitnud ta õpetusi, ema jäi isegi haigeks — ja ega mul muud osavõtlikku hingelist ju ole," ütles mees kurvalt. Punastades näppis piiga oma põlle palistust; siis tõstis ta pää üles ja kostis karedalt: „Tohtri õpetust võivad võõrad ka täita. Missugune tohter sind vaatamas käis? Lase teda veel kord kutsuda, ehk ta teab abi!"

Aga ta hääd nõu ei võetud vastu. „Ära vaeva ennast ilmaaegu," kostis Otto niisama karedalt. „Mul on siin hää küll aknast välja vaadata ega ole sugugi lusti võõraid inimesi tülitada.

Vaikides läks Anu kööki. Aga teisel hommikul laskis ta hobuse vankri ette rakendada ja sõitis ometi linna tohtri juure. Tohter, vanaldane lahke sõnaga mees, tuli veel selsamal õhtul tõbist vaatama.

Ta vaatas haige hoolega läbi ja raputas siis kaheldes pääd. „Teie olete ränga hoobi saanud," ütles ta viimaks. „Ime, et mõnd luud pole murdnud. Teie liikmed on täiesti nõrgaks jäänud. Varane abi oleks vist kohe mõjunud. Aga ärge sellepärast veel kõike lootust kaotage," lisas ta julgustades juurde, kui Otto kurvalt pää rinnale laskis langeda.

„Kui väike noorik sääl," tähendas ta Anut, „vaeva ei karda ja kõik õpetused karvapäält täidab, siis võime ikka katset teha ja viimaks õnnelikult sihile jõuda, eks ole?" ja lahkelt koputas ta piiga õlale.

Mina ei ole noorik, tohtri-härra, vaid teenija tüdruk siin majas," kostis Anu vagusi ja taganes ukse poole. „Sellepärast ei või minu vaevast juttu olla, vaid minu kohus on kõik teha, mis nõutakse. Ma palun nimetada, mis teha tuleb."

„Ja mina palun," kõlas haige hääl kiusakalt, et mind ilmaaegsete katsetega rahule jäetaks. Tohtri-härra ju arvab paranemise lootuse kahtlase olevat. Ma parem teistele vaeva ei tee."

„Kuidas teie ise tahate," kostis tohter sigarit põlema

süüdates. „Igaühel on ju voli enesega teha, mis ta tahab.“ Ta nimetas veel hinna, mis ta sõidu eest nõudis, ja läks eestuppa kuube võtma. Anu läks järele ja pani ukse oma taga kinni.

„Tohtri-härra,“ ütles ta siis, „naljapärast ma teid tõesti kutsumas ei käinud. Ma palun, võtke haige, ehk ta ise küll praegu vastu seisab, ikkagi ravitsemise alla . . . Tal on kaks väetit last, kellel edaspidi ka isa tarvis läheb. Ta on viimasel ajal palju raskust näinud, sellepärast ta on nii üksluine oma olekus“, lisas ta pool-vabandades juure.

Uurivalt vaatas tohter piiga otsa. „Kui teenijatüdruk võtate teie oma peremehe saatusest liig soojalt osa. Kes minu vaeva tasub?“

Hõõgav puna kattis Anu nägu; aga ta võttis julguse kokku ja kostis kindlalt: „Maksu pärast ärge kartke, tohtri-härra, Ot . . . kül ma selle teile kätte muretsen. Ja et ma osa võtan . . . peremehe õnnis ema võttis minu väikesena armust kasvatada, sellepärast on mu — kohus ta õnnetut poega truisti teenida. Ütelge aga, mis teha on, minu hool täitmise juures ei pea puuduma!“

„Noh, katset võib teha“, vastas tohter. „Ma kirjutan rohu ja võin, kui siiapoole sõidan, vahel vaatama tulla. Aga nagu üteldud, suurt hoolt ja kannatust on teil ravitsemise juures vaja.“

Ta õpetas siis kätte, mis teha oli, ja tänuga saatis Anu ta vankri juure. Tagasi tulles läks Anu oma kambri ja seisis sääl kaua kummuli sängi pääl. Tal oli imelik vastik tundmus rinnus Ottole vägisi oma kaastundmust pakkuda, kuna see talle ometi, nagu ta arvas, iga silmapilk püüdis näidata, kui vähe ta ootas tema kaastundmust. Kibedusega mäletas ta ükskord kasuvenna suust kuuldud sõnu: „armastanud ei ole ma teda iialgi“, ja häbipuna tõusis talle näkku, kui ta mõtles, kui vastumeelt ta siinolek Ottole võis olla.

Ja nüüd tahtis ta teda tohtri õpetuse järele talitama

ja toivutama hakata — ta enese selgesõnalise keelu vastu. Mis asi oli teda ometi ajanud tohtrit paluma, kui see juba minemas oli? Tõesti, ta oli päris mõtlematu olnud. Ta oleks veel täna õhtu läinud nii kaugele, kui teda jalad aga oleksid kannud, et siis Otto keelmata oma surnud abikaasa pääle oleks võinud mõtelda ja tal vaja ei oleks iga päev tema vastikut nägu näha... Aga kas ta tohtis siis seda ette võtta? Mitte Leena süüdistusi ei kartnud ta, vaid palju enam Miina kurba nägu, kui ta venna majatalitus jälle aina võõraste hoole jääb. Ja kuidas oleks lastega olnud, kes hommikust õhtuni ta kannul käisid ja kaelas kõlkusid! Ei, neid ei oleks ta milgi kombel kurvastada tahtnud, nende pärast tahtis ta katsuda iseennast ära salata ja truisti oma kohust täita. Pooltrööstitud astus ta peegli alla ja silus juukseid; siis läks ta õue lapsi magama tooma.

Teisel hommikul teatas ta Ottole lühidalt, et tohter ometi rohtu olevat kirjutanud. Ta ei leidnud oma imestuseks Otto poolt enam mingit vastupanekut. Aga ehk ta küll hoolsasti arsti õpetust täitis, iga päev veevannisid valmistas ja iga tund sidemeid vahetas, ei olnud paranemist kaua tunda.

Kevadised tööd olid lõpetatud, ilus jaanikuu tuli kätte, ja saunaeit pidi mõnigi kord, nagu ta ise ütles, „jalad selga“ võtma ja maa-arstisid otsimas käima, aga haige ometi ei paranenud. Väsinult ja julguseta istus ta oma vanal kohal akna all ja keelas Anu vaeva nägemast...

Sääl sõitis ühel päeval keegi mürinal veski ukse ette. See ei olnud ime, sest Jõestel ei puudunud aasta otsa vett ega veskilisi; aga priskel noormehel ei olnud mitte vilja veskile toomiseks vankril, vaid ta küsis, kas ta on Jõeste veski juurde jõudnud ja kas L. elab siin.

„Anu?“ imetles saunaeit, kes uudishimuliselt sinna oli tulnud, „miks ei ela! Ega külaline vist kaugelt tulnud. Astuge enne tuppa, küll siis tüdruku kätte saame.“

„Kas teil peremehega ka asja pole?“ päris ta edasi.

kui võõras viivitades vankri juure jäi. „Tema oma jalaga õue tulla ei saa, peate tuppa ta juure tulema. Kas teil vankrilt kraami ka on viia?“

„Ei ole.“ Võõras astus kaitsvalt oma asjade ette, kui vanaeit vastust ootamata käe välja sirutas vankrit tühendama.

„Minul ei ole muudega rääkimist kui Anu L-ga. Kas ta kaugel peaks olema?“

„Anu, ae!“ hüüdis vanamoor üle õue, nii et põdur peremeeski uudishimuliselt pea aknast välja pistis.

Hüüetav astus keldrist välja, kus ta piimaanumaid oli koorinud. Ta pani käe silmade ette, sest nad kartsid heledat valgust.

Puna lendas üle noormehe priske näo, kui ta piigat silmas. Ruttu sidus ta ohjad vankri külge ja sammus Anu juure, kes liikumata paigale oli jäänud.

„Tere“, ütles ta rõõmsalt, kuna ta Anul käe ettevaatlikult silmade eest ära võttis. „Ega sa ometi uskunud, et ma su nii kergel kombel siia jätan. Isa sai tublisti sõnu meie kõikide käest, kui ta kevadel ilma sinuta koju tuli, ja sest saadik ootasin ma igatsusega päeva, mil sinu järele tulla. Kas sa mind sugugi ei oodanud?“ küsis ta kahtlevalt ja laskis käed maha langeda, kui Anu veel sõna ei vastanud.

Piiga tõmbas raskelt hinge, siis kostis ta tasa: „Mul on kevadest saadik igapäev palju tööd olnud ega ole sugugi aega olnud muud mõtelda. Kuis ema ja õdede käsi käib?“

Noormees vaatas kurvalt tüdruku otsa ja ütles viimaks: „Ma arvan, sa oled siin olles meid koguni ära unustanud. Muidu näitaks sa rõõmsat nägu mu tuleku üle. Kas ma su meelest siis mitte midagi pole?“

Piiga oli koguni kimbus. Tal oli raske Pihkva piirilt tulnud külalisele mõjuvat troosti leida. Kas ta oma sisemist olekut pidi avaldama, millest ta oli lootnud, et mees isegi aru saab! Sääl tuli õnne kombel saunaeit, kelle laia juttu ta

muidu sugugi ei armastanud. Vana naisterahvas igatses kõigest hingest teada, kes see külaline oli ja mis tal Anuga asja, ja sellepärast tuli ta mõlemaid tuppa peremehe juure kutsuma, ehk see teda seks küll mitte käskinud polnud.

„Saunaeidel on õigus," ütles Anu kutse pääle, „toas on parem rääkida kui siin õues. Tule kaasa!"

Poolvastupanekuga läks Jüri kaasa, ja vastumeelt tervitas ta ärapõdenud meest akna all, kelle töö ja talituse pärast ta mõrsja tagasi ei pöörnud. Talle ei tulnud meele, et Anu, kes muidu küll ta tahtmist oli teinud, selle ühe küsimuse juures ka koduski ikka tagasihoidlik oli.

Otto oli seekord märksa jutukas. Nagu saunaeitki tahtis ta teada saada, mis külalisel asja. Ja kui talle reisi otstarve ära seletati, arvas ta Anu täiesti ja igapidi truu armastuse vääriliseks. Sääljuures kummardas ta nagu kogemata üle akna ja hüüdis läve ees mängivaid lapsi. Jalamaid jooksid lapsed tuppa, ja nagu Eeva tütardel kunagi, oli neilgi teaduhimu külaonu kohta suur.

„Külaonu tahab Anu-tädi Venemaale tagasi viia", ütles isa seletades. Lapsed jäid seda kuuldes lahtisi sui vaatama. „Kas ta siis tohib?" küsis viimaks väike Elsa, kuna ta trotslikult võõra ette astus. „Anu on meie tädi, ja meie ei lase teda iialgi ära viia."

Väike Maie aga hakkas tugevasti Anu kaela ümber. „Ära mine," palus ta haledalt nutma hakates. „Kui ma jälle haigeks jään, kes siis mu voodi ees istub ja minuga räägib? Palu võõrast meest, et ta sind ära ei viiks, ehk võta mind ka ligi!"

Kortsus kulmul kuulas Jüri laste kõnet. „Igaüht kuuled sa," ütles ta nukralt Anu poole, „mind üksi pole sa iial kuulda võtnud. Aga küsi esiti, kas neile tuleval aastal mõni teine armsam pole kui sina? Kui ma ei eksi, oled sa ju ükskord siin majas üleliigne olnud, kuna aga meil — sind kahel käel vastu võetakse," lisas ta paluvalt juure.

Näis, nagu oleks viimane ütelus mõjunud ja oleks piigal nõu olnud uut otsust võtta. Aga lapsed olid ka agarad. Kumbki ei nihkunud Anu kõrvalt, ja mõlemil voolasid heledad pisarad palgeilt, kuna nad tõotasid:

„Meie ei taha ilmaski teist tädi! Jää sina siia, sind tahame palju armsamaks pidada kui isa ja Leena- ja Miina-tädisid kokku."

„Kes tänab sind, kui sa oma noorea teise orjana ära kulutad ja kogu tuleviku võõraste eest ohverdad?" küsis Jüri tungivalt.

„Jüril on õigus", lausus nüüd Otto väriseva häälega, millele ta asjata kindlust püüdis anda. „Meil ei ole õigust nii suurt ohvrit nõuda ega vastu võtta. Ühel pool seisab mees, kellel terved tugevad liikmed ja palav hing rinnus sind õnnelikuks teha, ja teisel pool" — ta peitis näo käte vahele, ja kuuldus, nagu oleks ta nuuksumisega võidelnud . . . Siis tõstis ta pää üles ja rääkis kindlalt edasi: „Mul ei ole vast iialgi lootust terveks saada, ja lapsed — küll aeg nende pisarad kuivatab — nagu ta teistel ennegi teinud! Maie, Elsa", käskis ta kõvasti, „jätke tädi rahule ja tulge isa juure!"

Kahvatanud näol vaatas piiga rääkija otsa. Ta hing oli täis kibedust, et Otto teda ka suuremas kitsikuses sõnagagi ei palunud. Nii vähe pidas ta temast lugu, nii väga tahtis ta teda alandada! Aga nüüd just ei teinud ta temale seda meelehääd, et ta tema katuse alt oleks läinud, — ei, vaid iseeneselegi arusaamatu vastupanek tungis tal lõikavalt huultelt: „Sinu tänu ei oota ma eladeski. Õndsa ema pärast, kes mind õiglaselt armastas, tahan ma su väetite palvet kuulda. Ja mis iial mu tulevikusse puudub, see ei ole sinu mure."

Siis silitas ta õrnalt nutvate laste päid, kes isa käsust hoolimata ikka veel kõvasti hoidsid ta riietest kinni. „Minge isa juure, kuni ma külalise ära saadan," kõneles ta vaigistades. „Ma ei lähe ära, vaid tulen kohe jälle tagasi . . ."

Õues ütles ta Jürile, kes sõnalausumata vankri kallal kohendas: „Vii vanematele ja õdedele tuhat tervist ja ütle, et ma teie pool möödasaadetud aastaid tänulikult mälestuses pean. Ja sa ise . . . ära jää vihaseks mu vastu, ma ei võinud teisiti teha, kui lugu kord on.“

„Oleksin ma targem olnud ja sind kevadel tagasi hoidnud“, ümises Jüri piigale selga pöördes. „Siin on nad su pää pöörnud.“

„Ses tükis sa eksid“, kostis Anu mõrult naeratades. „Siin majas ei meelita mind pääle kahe lapse keegi . . . Ma tean, sina olid ikka hää mu vastu ja saaksid ka edaspidi minuga kannatama, aga mul ei ole südant seda kõike ilma — vastuarmastuseta su käest võtta,“ lisas ta tasa kogeldes juure. „Jumal saab sind õnnistama ja su elu valgustama, nii kui sa ära teeninud oled. Ja kui sa vahel minu pääle mõtled, siis tee seda lahke meelega, mu elu on ju muidugi tume küll. Kas lubad?“

Niiviisi, selg piiga poole pöördud, seisis Jüri veel tüki aega. Siis pööris ta järsku ümber. „Ma tahan su tahtmist teha“, kostis ta lihtsalt, ja võttis Anu käed tugevasti pihku. Ja kui sa siin jälle üleliia oled — ma usun kindlasti, et see pea nii on, — siis tuleta meele, et sulle kaugel Venemaal koht lahti hoitakse. Ehk sa praegu küll kõva mu vastu oled, tahan ma ometi veel oodata, edaspidi ehk õitseb mu õnn paremini“, lausus ta vagusi.

„Ei, selle kaubaga ma rahul ei ole,“ sõnas Anu kohkudes. „Mina ei taha, et sa minu pärast pead üksi jääma, mina ei . . .“

„Aga mina tahan,“ salvas noormees vagusi sekka. „Ja nüüd jää jumalaga, küll ma õigel ajal platsis olen, kui Jumal elu annab.“

Veel kord andis ta vaitjäänud tüdrukule kätt: siis tõmbas ta ohjad pingule, ja nagu nool viis tugev hobune ta õuest ja Anu silmist ära . . .

Pikaldaselt pööris neiu tagasi. Juba trepi pääl tuli

talle õepaar rõõmsalt naerdes vastu. „Küll sina aga kaua ajasid juttu võõra mehega,“ imetlesid lapsed. „Isa küsis mitu korda, kas sa juba jälle toas oled. Tule nüüd ruttu, ta ootab sind“.

Toas viisid nad tädi otse Otto ette. Mehel olid silmad niisked, aga ütles siiski naljatades: „Jääkülma südamega korjad sa tulikuumi süsi minu süüdlase pää pääle, ja ei luba mind tänadagi. Mis tähendab ka ühe sandi tänu!“

Sääljuures võttis ta korraga kasuõelt käed ja andis neile mitu korda palavalt suud. Siis pööris ta pää akna poole ja käskis tüdinenult: „Vii see ragunipaar ära, kõrvad mul huugavad juba nende kärast!“

Jaanipäev oli möödas ja kange heinategu igalpool käsil. Ka Jõeste pere oli heinamaal, ja veski oli nii vaikne nagu kirik. Harva tuli mõni vanainimene paari koti viljaga veskile, et töörahval kodus leib otsa ei lõpeks. Muudkui saunaeit, keda iialgi välise töö juure ei usutud, kõndis vahetpidamata mööda õue edasi-tagasi ja muretses vaikse õhu liigutamise eest — alalise rääkimise läbi. Jutu puudust ta elu sees ei tunnud, nii ka nüüd mitte, vaid patras lastega, taples kanadega ja tänas valju häälega Jumalat, kui peremehe ligi juhtus, kes aias laste kombel liivahunniku otsas istus ja soojal päikesepaistel oma kangeid põlvi painutas.

„Oh sina helde Jumal, et mu silmad seda rõõmu saavad näha, et te jälle oma jalgu võite liigutada,“ imetles ta käsi kokku heites.

„Küll oli esiotsa paranemise lootus kasin, aga näe, kuis Taevaisa nagu imet teha jõuab! Alles hilja aja eest ei võinud te neid liigutadagi, ja nüüd lomberdate juba omal jalal aeda ja aiast tuppa, muud kui trepi pääl peame teid aitama, muidu võiksite selle hoobi saada, mida enne pole nähtud. Ja küll need tohtrid meie ajal on aga kentsakad oma nõuandmistega, aga õigust võib neil osalt ikka olla. Siin tulise liiva pääl on ju esimene hää hai-

geid liikmeid päikese käes hautada: kuum alt ja kuum ülevalt. Oodake, las' ma hõõrun nad jälle korra läbi, küll Anu hää laps selle eest muretseb, et ta rohtu pääle paneb! Oh sina kallis taevas“ — vanaeide jutt ei tahtnud lõppeda — „kui nüüd ema näeks, kui priskeks te paari nädalaga olete läinud, peaaegu ei suuda teid enam ära tundagi!“

„Noh ma loodan, et lugu nii kardetavaks ei lähe,“ ütles tõesti hästi kosunud mees lahkelt naeratades. „Kui mu lahked avitajad mind enam ära ei tunne, peaksin ma küll viletsalt siia maamulla pääle jääma. Jah, ema võiks küll rõõmu näha, niihästi oma kaua tagaigatsetud kasulapsest kui ka oma ustavast käsilisest. Ei tea, millega ma teie vaeva veel elus ära tasun,“ ütles ta südamlikult vana naisterahva kätt surudes.

„Noh, ennäe asja kah,“ kostis vanaeit häbelikult. Küll te minuga nõu leiate: vaene inimene igapidi rahul. Küll teil tohtriga tegemist on. Kui ta tuleb, on tal arstiriistad ja masin kastis, millega ta teid arstib, nagu mõnel kaubajuudil. Aga eks tervis ole ikka enam kui raha — see seisab ju piibliski.

„Nii, nüüd võite jälle edasi soendada,“ ütles ta hõõrumist lõpetades. „Lapsed, ae! kas te ragunid ei lähe isale seltsiks!“ hüüdis ta veel üle õue. Siis lippas ta aita Anu juure, kes kuivatatud pesuriideid paigale pani.

„Oota, ma aitan kangaid kokku rullida,“ lausus ta, riide äärest kinni võttes. „Õnnis perenaine tegi alati udu-peenikese lõuendi. Sestsaadik kui sina ära olid, olen igal aastal asju tuulutada ja paigutada aidanud — noor perenaine ei pistnud iialgi jalga siia aita ega võtnud mingit meie valmistatud tükki oma peenikeste näppude vahele!“

Anu jäi vait. Vana käsiline oli talle juba tihti kadunud noorest perenaisest tahtnud kõnelda, aga ta ei olnud iialgi kuulata võtnud. Esiteks ei olnud ta vana naisterahvast tagaselja-rääkimisele tahtnud ahvatleda ja teiseks oli mälestuses ilusast naisest tükk ebaarmast minevikku,

mida ta ju unustada tahtis. Ka täna oli tal nõu eide juttu ära keelata, aga juba oli hilja.

„Kallis õnnistus,“ pajatas vanamoor tuhinal, „küll see oli loom. Iga teine oleks Jõeste veskis perenaiseks saades põlvili maas Jumalat tänanud, aga tema? Ei tema pidanud meist ega meie elust põrmugi lugu! Mul on meeles, nagu oleks see eile sündinud, kui peremees talle nähtava uhkusega kõik kätte näitas, aidad ja laudad, ja mis meil muidu liikumata varandust on. Armas aeg, oleks see talle vähegi rõõmu teinud! Aidas pööris ta pää kord iga nelja nurga poole, aga lauda juure ei tahtnud ta sugugi tulla.

Heldekene, ja meil laudad kõik nii ilusasti ja korrapärast sisse seatud, et mõisa proualgi poleks häbi sisse astuda! . . Küll peremees kutsus ja meelitas, tema aga ei tule. Tüdrukud vahtisid toa eest ja irvitasid. Ju see mehele vist häbi tegi, äkki sai ta kurjaks ja ütles midagi, millest ma aru ei saanud — ja siis läks noorik kaasa. Lojuste lauda ukse ees võeti saba üles ja kõvasti mehe käest kinni hoides mindi sisse.

Tead ju isegi, kuidas elajad mõlemal pool seinas kütkes seisavad, ja vahelolev rada on nii lai ja puhas, et tantsi või valtsi pääl. Nad said alles poole laudani, sääl läks vana kriimsilmaline härg liig tigedaks, hakkas korraga kaapima ja mürama nii mis laut värises käes.

No nüüd oli noorikul tuli jalus. Enne kui mees veel sõnagi sai ütelda, oli ta laudast väljas ja juba teispool õue. Kui minu teha oleks olnud, poleks ma teda enam sundinud; eks need linnainimesed karda loomi kõik päris naeruvääriliselt, aga sa tead ju, kuidas peremees kõva pääga on. Muudkui läks teisele järele, ja nüüd mindi lammaste lauta. Noh lambad on isegi kartlikud loomad, kes iga võõra eest pelgu poevad. Sääl siis polnud äpardust, ja ka hobuste talli läks noorik parema meelega, sest sääl ju seisis teiste seas ka see loom, kes teda edaspidi linnavahet pidi sõidutama . . . Viimaks said kõik

kohad ära käidud, ja tuldi tammi ääre vana lõhmuse alla välja. See paik, millest kellegi inimese hingel kasu pole ja kus valjust vete mühinast kõrvad huugama jäävad, oli ometi ta meele järele, sinna tehti pärast väike lusthoone; aga et noorikul ometi aega polnud sääl istuda, laskis peremees varsi jälle kõik maha kiskuda."

„Kuidas nii," küsis Anu, „mis tal siis alati teha oli?" —

„Tal oleks küllalt teha olnud," kostis vana naisterahvas põlastavalt, „aga ta ei puudutanud näpugagi töö külge.

Paar nädalat pärast pulmi istus ta kas uues lehtmajas või lipendas mööda õue — siis tuli tal kange igavus ja igatsus kodu järele. Esiti pani peremees ise hobuse ette ja sõidutas ta linna, ja teisel päeval mindi kohe jälle hobusega järele noorikut ära tooma. Pärast jäi ta mitmeks nädalaks linna ja ei tahtnud enam tagasi tullagi. Küll tehti siin kõik ta meele järel, mis aga mõisteti. Toad ehiti, värviti ja maaliti. Sohva toodi linnast ja nii pehmed toolid, et kao või sisse ära, kui pääle istud — läikivad kapid ja peenikesed nõud — mis mina oskan seletada, eks nad praegu alles ole üleval tubades!"

„Kas ta sugugi tagasi ei tulnud?" nõudis Anu kohmetanult niisugust lugu kuuldes.

„No tuli ikka. Kui majas kõik peenike „saksa värk" oli, nii et meie emaga pea enam toas liikuda ei julgenud, ja peremees ise ka igapäev kui kirikuline ehtes käis, siis jäi õige mitmeks nädalaks koju . . . Päälegi tuli talv, ja noorik hakkas köhima ja põdema, nii et enam sõita ei saanud. Pääle selle aga hakkasid meil võõrad käima. Pool tosinat korraga sõitis neid õue, ja mõned ei märganud nädala pärast ka veel ära minna. Kui mitu korda leidsin ma ema ristis kätega ja punaste silmadega kolde eest — just nagu oleks ta nutnud. Kanaliha, või ja peenikeseleiva pärast, mis ta igapäev võõrastele pidi ära söötma, ta seda küll ei teinud: Jumal oli talle enam

annud, kui ta tarvitas, ja ta süda ei valutanud niisuguste asjade pärast iialgi. Aga ma usun, peremees tegi talle rasket muret.

Taevakene, miks ta süda ka sees ei pidanud nutma, kui endine nii elurõõmus, kärme mees nüüd alati vagusi seisis. Sestsaadik kui linnavõõraste käik ei vähenenud, ei seisnudki ta enam üleval toas, vaid oli enamasti all veskikojas või otsis väljal tegemist."

Vanaeit ohkas ja pühkis higi otsalt.

„Kui väikesed tüdrukud tulid, siis vist läks kõikide lugu paremaks?" küsis Anu.

„Kus ta paremaks läks, muudkui enam tööd ja meelehaigust saime! Enne oli ta ometi üksi, ja ehk ta küll linnavahet kihutas, ega ta riiukas polnud. Ämmaga sai ta hästi läbi. Heldekene, ega teist sarnast hääd inimest enam ilma pääl ole kui õnnis perenaine oli! — Ja kui ta kodus oli, siis kajas terve maja laulust ja naerust, nii et me vanadki inimesed vahel naerma pidime ja veskilised küsisid tihti, mis pidu meil olevat? Laste ajal tuli ka nooriku ema siia.

Just see oli vana paras ise! Hommikust õhtuni urkis ja koristas ta, küll aidas, käsikambrites, küll kappide kallal; ja sääl juures laulis ta meile ühtelugu ette, kui õrnalt ta tütart ravitseda tuleks ja et keegi nõuda ei võivat, et ta ise kaks last ära hoiaks. Ega seda keegi tahtnudki, aga ta ei hoidnud ka ühte mitte. Kui lapsed ristitud ja paar kuud vanaks said, viis ema tütre linna tervist kinnitama, kuna selle tarvis muidu ikka linnast maale tullakse. Lapsed jäid koju meie hoida.

Heldene taevas, küll me õndsa perenaisega nägime vaeva kaht kisapulka valvates. Peremees laskis möldri lahti ja ei tõstnud enam jalgagi veskikojast välja; sinna viisime talle süüa järele, sääl ta magas ja elas.

„Ja ema võis oma lapsed nii ära unustada, et ta neid mõni aeg vaatamagi ei tulnud?"

„Noh, keskuvel tuli ta ometi koju, ja siis oli ta nii

lahke ja mahe, et lase olla... Aga mina oma rumala mõistusega sellest inimesest iialgi aru ei saanud. Sääl ta musutas ja kallistas lapsi ja ehtis neid kõiksugu linnast toodud kirjude hilpudega või istus päev otsa mehe juures tolmuses veskikojas ja oli lõbus ja südamlik, et lust näha, — aga teisel päeval oli tal kõigist nii villand, et sulane nii ruttu hobust ette ei saanud, kui ta sõita tahtis!"

„Aga kas teda siis keegi kodus ei keelanud?" küsis Anu.

„Või mina tean," kostis vanamoor. „Üleüldse polnud keeldu tarvis. Sügisel oli ta kord linnast tulles nii vihma kätte jäänud, et, nagu üteldakse, hamba all enam kuiva kohta polnud. Ta jäi haigeks. Esiti polnud haigusest suurt asja, aga viimati ei saanud ta enam voodistki üles, teisel kevadel sõitis ta viimast korda — kirikaeda!"

„Ja siis?" küsis Anu põnevalt.

„Siis — noh, ega see patt võinud olla, kui me kõik kergemalt hinge tõmbasime", kostis jutustaja vagusi.

„Pärast matust juhiti kõik toimetused jälle vanasse joone, ja kui lapsed juba oma jala pääl käima hakkasid, läks elu üsna lõbusaks, kuni see talv jälle õnnetus õnnetuse pääle tuli. Et perenaine suri, mis sääl võib nuriseda, eks see ikka vanainimeste viimane osa ole! Aga kui ma selle pääle mõtlen, et poeg nii õnnetuks jäi, oh sa kallis aeg, siis tuleb vesi silma."

„Nüüd on ju hästi paranemise lootust," trööstis Anu. „Kui tohter viimati käis, arvas ta haige pea omal jõul käima hakkawat. Eks siis saa kõik jälle hääks".

„Küllap nii on, karistust igal mehel vaja. Aga, näe, mis sääl vilgub! Ega ometi meie heinalised..." ja uudishimulikult ruttas vanaeit uksele vaatama. „Ei, see läheb mööda. Aga mul pole enam aega siin olla; tarvis vaadata, mis õhtuks lojustele ette annan." Ja kärmesti nagu tulnud lippas ta jälle üle õue.

Vaheajal oli Anu tööga valmis saanud. Kõik asjad

olid jälle siledalt ja korrapärast oma kohtadel, ja ta keeras uksed lukku. Siis toetas ta vastu ukse piita ja vahtis üle õue aia poole, kus Otto oma lastega viibis. Üsna kohmetanud oli ta praegu kuuldud loost . . . ega vanainimene talle ometi nii lausa valetada tohtinud?

Vaene Otto, haletses ta mõttes. Nii kurvalt pidi armastuseleek kustuma, mida ilus Maia kord süütanud. Ja tema oli kasuvenna kurba vaikimist aina valusaks igatsuseks surnud naise järele pidanud! Aga, kes ootas teda osa võtma? Otto kangekaelne vaikimine tuli tal meele, kuna tal häbi pärast veri näkku tõusis. Kas oli talle keegi muu rääkinud viimaste aastate sündmustest kui ainult praegu seesama võõras inimene?

Nagu tahaks ta ära unustada, mis ta praegu kuulnud, pühkis ta käega üle otsaesise; siis võttis ta võtmekimbu ja läks toa juure. Kuidas tema üle mõteldi, teadis ta ju ammu, isegi kõige võimatumas olekus ei olnud Otto teda ühe sõnagagi Jõestele keelnud, vaid palju enam käskinud ära minna!

Armas Mari!

Sügis on jälle kord käes ja loodus raugemas. Praegu, kus Sulle kirjutan, ulub torm õues ja peksab vihma vastu aknaid. Meil siin Jõestel on tihti tormi, mis puud aias praksuma ja vee jões vahutama ajab. Et ta aga aina väljaspool tembutab, ei karda meie teda, sest seespool on meil rahu — vähemalt mõnes tükis. Isegi meie nõndanimetatud saunaeit võib puhata, pääle selle kui ta küll on käsi ringutades selle üle kõnelnud, millal meie kõigi sügiseste töödega valmis saame. Wili, niihästi põldudelt kui aiast, on meil täiesti koristatud, kapsad ka juba anumates ja lambad tapetud, nii et meie, kui paremat ei tunneks, muistse rikka juudi kombel ütelda võiksime: Söö hing ja joo ja ole rõõmus jne. — Aga mul on paremat kuulutada, ja see on: meie peremees kõnnib jälle.

Sa oleksid pidanud nägema, armas Mari, missugune rõõm maja täitis, kui ta esimest korda päris ilma toeta trepist alla tuli ja jälle tagasi läks. Poisid ja tüdrukud seisid osavõtlikult ümberringi, ja saunaeit kilkas lastega võidurõõmu pärast. Otto ise oli ka rõõmus. Kõik majalised kaisutas ta kordamööda läbi ja, kui ma ettevaatlikult kõrvale ei oleks hoidnud, oleks ka minu kätte kord tulnud, mida ta pärast tõesti oleks kahetsenud . . . Aga põlenud kass kardab tuld, eks ole, armas Mari? — Sest saadik kui Otto jälle ise oma majapidamise muresid kannab, on minu töö hästi vähenenud. Väljaspoolsesse talitusesse ei ole ma enam puutunudki. Linnas käies

toob Otto mulle tänutäheks, nagu ta ise ütleb, enamasti ikka midagi kaasa: raamatuid, ehteid jne.

Raamatud teeksid mulle palju rõõmu, kui nad mitte vägisi endisi aegu meele ei tuletaks, mil ma ka kingitusi sain, ja mis pääasi — kui nad mu tulesproovitud südant mitte päris ilmaaegu ilutsema ei meelitaks, just nagu mõnel kaheksateistkümneaastasel neiukesel, kes elu veel ei tunne. Nii ei tohi ma neidki uskuda, vaid panen kõige muuga vagusi kappi ja keeran ukse eest lukku . . . Kellele ma siin vaikses kodus ennast ka ehtima peaksin!

Üleüldse on Ottoga viimasel ajal raske läbi saada. Ta ei ole enam vaikne ja kannatlik nagu haiguse ajal, vaid on tihti ärritatud ja äkiline . . . . Viimati istusin ma lastega üksi toas, ja et videvik oli, pidin neile harjunud viisil midagi jutustama. Sääl tuli Otto ka sisse ja istus meie juure. Et mu jutt aga just otsas oli ja mul meele tuli, et käsikambris midagi toimetamata oli jäänud, jätsin ma lapsed tema hoole ja läksin käsikambri. Tagasi tulles süütasin ma tule põlema ja hüüdsin tüdrukud tuppa ketrama. Sääl pööris Otto, kes vagusi akna all oli seisnud, järsku ümber ja astus mu ette: „Sina pelgad mind ju hullemini kui katku“, ütles ta ärritatud häälel. „Kõigel sellel ajal, mil sa siin oled, ei ole sa mulle veel mahti annud endaga nelja silma all kõnelda. Kui ma sind lapsest saadik selgesti ei tunneks ja ei teaks, et sul pehme ja kaastundliku südame kõrval hää jagu kangekaelsust on, siis peaksin küll kahtlema hakkama su leppimatu oleku pärast. Kas sa iialgi ära ei või unustada, mis kord — paha on sündinud? Või oled sääl — kaugel kättemaksmisekunsti õppinud, mida sa nüüd näidata tahad?“

„Ei sugugi“, kostsin ma külmalt, kuna ma kangesti selle vastu võitlesin, et mu hääl vabisema ei hakkaks. „Muud kui selge silmaga ja külma verega niihästi sõnade kui tegude pääle vaatama olen õppinud. Kes kord pettust

on näinud, ega sellel enam nii kerge pole iga libedat ütlust uskuda". Ise põgenesin, sest et sel silmapilgul tüdrukud sisse astusid, jällegi käsikambrisse. Oleksid mul pisarad käepärast — sellel õhtul oleksin ma tõesti nutnud. Kangekaelsuseks ja kättemaksmiseks nimetab ta seda, mida ainult argus mulle ette kirjutab! Teist korda ma enam niiviisi Jõestelt ei suudaks lahkuda kui kuue aasta eest, ja sellepärast on parem, kui ma end võimalikult eemale hoian. Sellest õhtust saadik on Ottol hirmus tusane ja pahane nägu, aga mina ei või sinna midagi parata!

Eile käis Õuemaa Leena meid pika aja järel vaatamas. Ta oli mu siiamaalse tööga armulikult rahul ja kolistas kaua õndsa ema kirstude kallal, kuni ta mulle „palgaks" paar tükki riiet välja tõi. Ma tänasin vastu võttes, ja siis sai and saunaeidele . . .

Pärast rääkis ta Ottole toas õige perenaise puudusest. Ma ei tea kumb neist pahandas, aga kui ma pärast köögis külalisele süüa tegin, tõusid mõlema hääled valjuks, nagu tülitseksid õde ja vend.

Ka Otto ämm on meid oma külaskäiguga õnnestanud. Ta lõi imestusest käed kokku, et armas väimees jälle tervisele oli jõudnud. Sääljuures tuletas ta meele, et ta noorem tütreke, Elsa, ammu juba õelapsi näha igatsevat, ja lubas ta mõneks nädalaks külasse saata. Otto ei rääkinud selle vastu, ja sellepärast arvan ma, et mul kord kätte tuleb minekut teha. Uue külalise tulekuni pean veel ootama, aga siis ei saa mind enam keegi keelda, ja sellepärast tahtsin Sinult lõpetuseks veel küsida, mis sa teeksid, kui ühel päeval keegi vaene rändaja, kimbuke kaenlas, tormist ja sajust Su läve ette ilmub ja vastuvõtmist palub? Aga Su vastuse üle ma ei kahtle. Oma Mari härda südame pääle lootes, kuulutan Sulle ette, et Sa ehk vahest peagi ihusilmaga mind näha saad ja Sul asja on Samaaria-mehe meelt näidata oma vaesele Anule.

Järelkiri.

Ara oma väikesi poegi minu poolt tervitamata jäta; Sa tead, lapsed on mu meelest ikka armsad! Kui Jõestel meie teiste patuste seas mitte kaks väikest ilusat tüdrukukest ei asuks, kes kedagi muud ilma pääl ei luba armastada, kui vaest, mahajäetud Anut, siis oleksin ma ehk ammugi juba teab missuguse ilmakaare poole rännanud. Nüüd aga on ikka veel siin ja tervitab Sind südamest Sinu Anu.

„Kudas see korda läheb, et ma oma noore lapse kõige ilusamal õitseajal siia metsanurka ära peidan?“ oli Villmanni-emand poole aasta eest ütelnud. Aga ajad ja asjad muutuvad, miks siis mitte inimese mõtted? Ühel pahal sügisesel ilmal sõitis ta, hoolimata vingest tuulest ja vihmast, mis kui „oavarrest“ tinahallist taevast voolas, kõiki linna lõbustusi selja taha jättes mööda sopast maanteed ja põhjatuid külatänavaid otse — Jõestele.

„Küll on meil Jumala ilmake paha juhtunud teekonnaks,“ kaebas ta vankrilt maha ronides. „Aga mis sa teed ära, kui süda kunagi rahu ei anna, vaid ühtelugu armsate kaugelolevate omaste järele igatseb. Tere, armas väimees,“ pakkus ta Ottole kätt, millest see ukse kõrvale seisma jäädes viivitades kinni võttis, kuna ta sääljuures niisuguse näo tegi nagu ei teaks ta, kas laseb külalised vihma käest tuppa või mitte.

„Teie lähete ju päev-päevalt ikka priskemaks ja nooremaks,“ kiitis lahke ämm. „Siin mu pesalinnuke, mu väike Elsa,“ näitas ta esitledes noore sihvaka kasvuga neiu pääle, kes niisama avitamata vankrilt oli pidanud astuma nagu ta isegi. „Kas ta ei ole õndsa Maia nägu, et kas vaheta ära?“

„Juhan, kanna külaliste asjad sisse,“ käskis Otto vastuse asemel sulast. Siis tõukas ta ukse lahti ja näi-

tas käega trepi poole. „Olge hääd, minge üles, ma tulen varsti järele.“

Ise läks ta veskisse — tuppa-minemisega näis tal aega küllalt olevat.

„Mamma, su kiidetud rikas väimees on ju päris karu — nii üksluine! Mind ajab ju igavus enneaegu haigutama,“ sosistas noor neiu. Aga ema pani talle ruttu käe suu ette.

Trepi käsipuu ääres seisis Anu kahe tüdrukukesega ja ootas külalisi.

„Kas need jämedad talutüdrukud on Maia tütred?“ küsis noor tädi kauni lapse eest tagasi astudes. „Punased körtsikud seljas, juuksed kõrvade ääre patsi tehtud ja näod ja käekesed hoopis pruuniks päevitanud. Teie kui lapsetüdruk oleksite enam pidanud hoolt kandma,“ ütles ta noomides Anule.

Piiga naeratas. Siis lausus ta lastele: „Kas te vanaemat ei tereta ja käele suud ei anna?“

„Meie vanaema on taevas,“ kostis Elsa jonnakalt.

„Ja sedagi ei tea nad, et sa meie tädi oled ja mitte lapsetüdruk,“ põlastas Maia.

Vaheajal oli vanem külaline päälmised riided maha ajanud. „Avitage mu tütrel palitu ära võtta“, käskis ta Anu, siis hüüdis ta lapsi: „Elsa, Maia, mu silmaterad! kas te vanamammat enam ei tunne? Näe kui ilusad asjad teile linnast ligi tõin!“

Ta andis kummalegi lapsele, kes uudishimulikult talle lähenesid, väikese karbi kirjude mängukannidega. „Ja see siin on teie armas tädi, õndsa 'mamma õde,“ näitas ta noore neiu pääle. „Kas te tahate teda hästi armsaks pidada?“

„Jah“, kostsid lapsed mänguasju silmitsedes. „Aga Anu on ka meie armas tädi,“ kinnitas Elsa, ja Maia lisas juure: „Keegi ei ole nii hää ega jutusta nii ilusaid lugusid kui Anu“.

Lõunalaual valitses kaunis vagune kord. Keegi muu

ei võtnud vaevaks kõnelda kui emand Villmann üksi. Ta tegi, mis jõudis: jutustas oma linnatuttavatest, linna elust ja lõbust, küsis maasaagi ja veski sissetuleku järele, aga mingisugune jutt ei sünnitanud suuremat mõju ega elavust. Sääl pani ta viimaks noa ja kahvli taldrikule ja ütles otsekohe:

„Kallis väimees, ma ütlen kohe hakatuses: ega ma Elsaga päris ilma tööta siin su katuse all ei taha elada. Lapsed on, nagu juba tähele panin, pisut — hooletusesse jäetud, neile on enam peenemat eeskuju ja juba ka natuke algõpetust vaja, mida muidugi mõista kõige paremini Maia õde võib anda. Ja ma ise olen nüüd hää meelega valmis majatalitust oma kätte võtma, nagu sa kevade palusid. Siis ei olnud mul mitte võimalik, aga nüüd on lood teisiti, ja ühe jõu kohta on see töö ka liig palju, kas jah?“ nikutas ta pääga Anu poole.

„Sellega teed mu seniaegse perenaise ametist lahti,“ ütles Otto üles tõustes. „Seda otsust ei või ma mitte toetada. Teie teete omale asjata tüli, kuna mina ametiraskuse üle kaebust pole kuulnud“. Ta tõstis käe vaigistades Anu poole, kes üles oli tõusnud ja sekka tahtis rääkida.

„Esiotsa palun mu majapidamist vanale korrale jätta ja külalistena sellega leppida, mis meie pakkuda võime“. Ta kummardas Elsa suureks imestuseks, kes seda sugugi polnud oodanud, viisakalt võõraste poole ja läks kasuõe järel kööki.

„Et sa nad oma toimetustest eemale hoiad!“ keelas ta peaaegu ähvardavalt. „Ma ei salli mitmeid perenaisi majas. Ma palun sind oma kohuseid edasi täita,“ lisas ta pehmelt juure, kui Anu pahaselt selja pööris.

Õhtul, kui ema ja tütar oma kambris olid, lausus Elsa:

„Mamma, mis tarvis oleme õieti siia tulnud? Kevadel, kui põhjust oleks olnud maale tulla, ei tahtnud sa mitte, ja nüüd, mil linnas iga päev midagi näha on, oleme siin! Ja kuidas meid vastu võeti? Ottole ei näi meie

siinolemine sugugi rõõmu tegevat, lapsed ei pea meist lugu, ja see Anu —“ noor neiu kärsutas põlastavalt huuli, — „vaevalt kolm sõna olen ma kõigel päeval ta suust kuulnud. Ja kuidas Otto ta õigusi kaitseb! Esmalt, kui mina Anu kutsusin meie voodeid tegema, tuli ta päris vihaselt tuppa ja ütles, seda võivat ma ise teha või Tiinat kutsuda, kui tarvis. Mina jooksen siit kas või keskööl ära,“ lõpetas ta kindlalt oma kõne.

Ema naeratas, kui ta kostis: „Need on tujud, mis peagi mööda lähevad. Jõeste on ilus ja põline rikas koht, peremees jälle terve ja perenaist vaja, — need on kõik asjad, mille pärast küll natuke linna lusti võib ohverdada. Sina oled alles laps ega tunne elu; küll mina tean, miks me tulime, ja küll lugu peagi muutub.“

Ja lugu muutus ka, ehk küll mitte vana kavala naisterahva arvamist mööda.

Noor Elsa, kena ja värske nagu puhkev õis, oli nagu rõõmus laululind Jõeste vagusa ja tõsise rahva keskele sattunud, kes ikka veel lunastavat sõna polnud leidnud, mis neid teineteisele lähendanud oleks. Nagu liblik lendas ta ühe juurest teise juure, nagu lõo lõõritus kõlas ta hele hääl ja rõõmus laul, kõikide südameid omale võites, läbi maja. Kord kõneles ta ühega, kord avitas ta teist, kord mängis ta lastega, kord istus ta tõsisel näol oma õmbluse ees nagu valmistaks ta kellelegi surmasärki. Kuid püsi ei olnud tal kusagil. Vana saunaeit urises tihti täis muret: „Justament kui kadunud õde ise; kui ta meile viimaks niisama tuld takku ei aja!“

Esiotsa ilus neiu küll nimetatud sihile ei jõudnud. Ta lapselikkudel rõõmutujudel polnud mingit iseäralist otstarvet, ja ettevaatlik ema ei hakanud talle oma plaanisid ka sugugi kätte harutama, sest ta teadis väga hästi, et kena tütrekese ilmsüütus meeles maikugi arusaamist tema keeruliste ettevõtete kohta ei olnud. Hakatuses ei tahtnud Elsa oma kambrist välja tulla ega kellegagi sõna rääkida. Et aga ema niihästi tütre palumistest kui väi-

mehe külmusest hoolimata Jõestele jäi, siis pidi Elsa viimaks ometi teiste majaliste elust osa võtma hakkama, ja mis võis ta parata, kui taevaisa talle nii säravad silmad oli kinkinud, mis sütitasid, kuhu ta nad iial pööris, ja nii alalustilise meele, mis ta ligikonna pääle mõjuta ei võinud jääda. Ja et igavusetondi kartus omalt poolt hirmutas, siis oli pärast noort neidu igalpool leida.

Kõige kauem oli Anu vastu pannud. Piiga oli väsimatu oma töös ja vähese jutuga nagu ennegi. Ta pidas ustavalt oma ametit ega jätnud kasuvenna keelu pääle külalistele midagi lahti. Sääljuures jäi ta ise aga niisama liginematuks kui ennegi ega pannud Otto meelitavaist katsetest midagi tähele. Kas see meelega või kogemata sündis, seda ta ühetasane vagune olek ja tõsised silmad ei avaldanud. Ja Otto? Ta ei teadnud enam, mis ta pidi tegema. Minevik oma mitmesuguste vastumeelsete mälestustega oli talle, kui ta haigeks jäi, ju küllalt piina valmistanud ja veel suuremal mõõdul haiguse ajal, mil ta hoolt ja abi pidi pahandatud kasuõelt vastu võtma, ilma et tal lootust oli iial veel midagi hääks teha. Ta oli vagusi oma eest muretseda lasknud ja vabandas iseeneses oma vaitolemist sellega, et ju sõnadest ilma tegudeta kellelgi kasu ei olevat. Ja siis hakkas aegamööda tervis ometi tagasi tulema ja kanged liikmed jälle jõudu võtma! Anu väsimatul hoolitsemisel oli see ime sündinud, ja pääle Jumala pidas ta kasuõde oma kõige suuremaks häätegijaks . . .

Kosuva tervisega ühes pööris ka tema kadunud elurõõm ja julgus tagasi, ja, loomu poolest kärsitu ja rutuline, oleks ta nüüd asjad ammugi joone ajanud, kui Anu külmus ja tagasihoidlikkus mitte igapäev ta — uhkust poleks haavanud. Ta ei aimanudki, et piiga kange sisemise võitluse järele rahulisemalt oli mõtlema õppinud ja usalduse puuduse pärast eemale hoidis, iseäranis nüüd, mil jälle palju ilusam noor neid majas viibis. Mees ei tahtnud kasuõe „tembutamist“, nagu ta ütles, muuks pi-

dada kui kangekaelseks kättemaksmiseks. Esiotsa laskis ta ka külalisi oma paha tuju tunda ega tulnud palju veskist elutuppa, aga nagu juba nimetatud, noore Elsa lahke nägu oli mõjuvam; ta oskas nii rõõmsalt naerda ja nii meelitavalt paluda, et kare õemees muud ei võinud kui pidi ta tahtmist tegema.

Ja tahtmistest polnud hellitatud neiul iial puudu. Kord soovis ta lusti sõita õemehe uue vankriga ja sõiduhobusega, mida kummagi sulase kätte üksi ei usaldatud. Kord soovis ta, muidugi mõista õemehe saatel, näitemüükidest ja kontsertidest osa võtta, mida ta ajalehist alalise põnevusega uuris ja tähele pani. Niikaugele pole ju inimesed veel jõudnud, et nad üksteise südamesse oskaksid näha! Anu ka seda ei püüdnud. Palju enam arvas ta aja käes olevat minekut teha: külaliste tulekust saadik oli ta süda raskem kui iialgi enne.

Tihti pidi ta ennast iseeneses sõitlema, kui tal imeline kade tundmus rindu asus Elsat ja Ottot koos nähes või mõlemate lõbusat laulu ja mängu kuuldes. Mis oli tal sellega tegemist, temal, kes ju oma jaoks midagi oodata ei tahtnudki? Kuis ta oma mõttes ometi nii ülekohtune võis olla?! Venemaal oli ta hing kodumaa laulu ja viiside järele janunenud — ta sugulastel polnud kellelgi laulmise andi — ja nüüd oleks ta end mitu versta eemale soovinud, kui Elsa ilus lauluhääl ta kõrvu kostis. Aga minna ta siiski ei võinud, ehk ta küll mineku kindlasti ette võttis. Maia, kes kevadisest tahtmatust suplemisest põduraks oli jäänud, jäi korraga raskesti haigeks ega lasknud nädalate kaupa kedagi muud oma ligi kui ainult Anut. Hää Anu-tädi pidi ta sängi ääres istuma ja lugusid jutustama, pidi talle süüa andma ja juua tooma, ehk muidu karjus ta nii, et maja kõlas. Selviisil pidi piiga sündsamat lahkumiseaega ootama.

Talv oli käes ja jõulupühad ukse ees. Lumi kattis metsi ja väljasid, ja jõgi oli õue all kinni külmanud.

Ainult veski kohas seisis ta veel sula. Kohinal langes vesi tammilt ja purustas kangel hool edasi voolates ikka uuesti allpool tekkiva jää. Nagu külma kartes laskis vana kahar puu kalda veerel oksad longu, — või oli see imestuse pärast? Kes ta keelt oskas! Majas valitses ka liig elav talitus, kihin ja kahin, treppidel jooksmine ja kõndimine. Kas mõni suur pidu tulemas oli? Majalistest keegi ei oleks pääle emand Villmanni vastust teadnud anda. Sestsaadik, mil väike Maia haiguse pärast Anu alalist ligiolemist nõudis, oli emand Villmann mahti leidnud valitsuseohje oma kätte võtta, milles Anu teda ka takistama ei hakanud, selles mõttes, et ta isegi enam kauaks Jõestele ei jää. Ja emand Villmannile oli loodus piirita elava luulevõimu jaganud, mis talle oma ja tütrekese rõõmsast tulevikust pildi pildi järele — üks hiilgavam kui teine — vaimusilma ette kujutas. Nädala pärast olid juba jõulud, ja nendega ühes võis teine ammugi oodatud suur pidu tõesti kätte tulla — tarvis oli aegsasti valmistada, et midagi hiljaks ei jääks.

Vana saunaeit higistas köögis kõiki häid asju valmis tehes, mis emand tarviliseks pidas, ja tüdrukud pesid ja küürisid, ühest ruumist teise käies, et nahad aurasid seljas. Üleval toas aga istus Elsa ja valmistas ju mitu päeva järgimööda jõulukingitusi, ilma et himu selle kohta oleks vähenenud või aeg igavaks jäänud. Näis nagu oleks vana saunaeit eksinud, teda niisama häbematuks pidades kui ta kadunud õde. Või oli emal korda läinud tütre ilmsüütut meelt oma luulepiltidele avada?

Kõrvalises kambris istus Anu Maia aseme ligidal ja paikas praegu pesust toodud riideid. Laps oli juba paranemas, aga ei sallinud siiski, et talitaja tast sammugi oleks eemale liikunud. Ta ei sallinud ka, kui mõni teine ta tõvevoodi äärde tuli, ja täna oli tal ju nutt varaks, kui isa kõval sammul tuppa astus.

„Mine ruttu ära, muidu teed sa mu hää tädi kur-

vaks ja siis ta ei räägi minuga enam sõnagi", kurtis laps käega ukse poole näidates.

Imestanult jäi Otto esiteks ukse juure seisma, siis astus ta pahase näoga lähemale. „Mind aga näib su hää tädi vihastada tahtvat," kostis ta lapsele, siis pööris ta Anu poole:

„Võta kord vaevaks ja mine vaata, mis meeletut viisi kaks vanamoori köögis talitavad. Ma usun, kui nad õue pikuti ja laiuti oma prae- ja koogivaagnatega täis tahaksid laduda, napiks ruum neil ära. Ja sind palusin ma ometi mu varandust kaitsta."

„Kelle eest?" küsis Anu tumedal häälel. „Sinu oma, peagi kahekordse ämma eest? Nii lapsik ei taha ma olla."

„Kes sulle seda teatas?" küsis Otto. „Aga vist ma olen kord parajal tunnil juhtunud, mil sa jälle eest ära ei saa pugeda nagu muidu," lisas ta nokkides juure, kuna ta tooli võttis ja suure rahuga Anu ette teispoole lauda istus. „Ja nüüd ütle, kes sulle selle uudise tõi; ise ma ju sugugi mahti pole leidnud oma südamesaladusi avaldada. Kas emand Villmann su nii targaks tegi, või koguni — neiu Elsa?" Ta ütles mõlemad nimed pilkava aupakkumisega.

„Ära pilka," kostis Anu, ilma et ta kordagi silmi oleks töö päält tõstnud. „Mina sinu asemel ei salgaks, mis ometi su olek küll tunnistab ja mis igaühele silma paistab. Elsa kui ka ta ema teavad muidugi ju täiesti, mis — neid ootab, ja — valmistavad selle järele ette."

Pahaselt kargas Otto püsti ja käis mitu korda edasi-tagasi. Siis istus ta uuesti laua ääre ja ütles nägu naerule sundides: „Imet, mis sina kõik ära ei tea ja tähele ei pane! Ja mina arvasin, et su silmad muud ei näe kui tööd, mis sul just käes, ja meel muud ei mõtle kui ainult väikese kiusupunni Maia tahtmist täita ... Ei, ei, ega ma ronga-isa ole, et ma ise oma lapsi kaetsen," kõneles ta ruttu edasi, kui Anu vahele tahtis rääkida. „Palju enam on mul hää meel, et sa vähemalt nende

väetite kätte isa pattu ei nuhtle . . . Tahaksin sulle muidu meele tuletada, et inimesed kõik ekslikud on ja vahel komistavad. Aga kui nad oma süü ära tunnevad ja kahetsevad — ja häämeelega valmis on hääks tegema, siis annab neile iga mõistlik andeks. Eks ole?"

„Mis see siia puutub?" ütles Anu poolvaljult.

„Sinu mõtte järele küll mitte," kostis mees korraga teisel toonil ja kulmu kortsutades. „Sina ei näi üleüldse minu juttu kuuldagi tahtvat. Aga et sa nii — valesti seletad minu oleku mu liblikataolise naiseõe vastu, milles sa ise oma külmusega süüdi oled, siis ei või ma sulle kätte ütlemata jätta, et sina — tahtlikult eksid. Kas teile, naistele siis viimase kui tundmuse sõnadega peab ära seletama ja te ise midagi ei aima? Ma arvan, kui sa mitte igapäev meelega silmi kinni ei hoiaks, siis oleksid sa ammu pidanud nägema, et mul palavamat soovi ei ole, kui kord sinu vastu — tehtud ülekohut hääks teha, sind . . ." Ta ei saanud kaugemale, sest äkki lendas uks pärani lahti ja Elsa naerev pää vaatas sisse. „Ah, siin sa oled, Otto," kõlas ta rõõmus hääl, kuna ta ise elavalt tuppa astus. Praegu toodi imeilus uus saan õueväravast sisse, aknast ma nägin, ja sind ei näinud ma all, sellepärast — tulin sind otsima."

„Parem oleks olnud, kui sa selle vaeva nägemata oleksid jätnud," kostis Otto äkitselt: „Ma tean ise, millal ma all olen või mujal". Ta ootas Elsat ära minevat, mille pääle see aga ei mõtelnud. Siis kahmas ta ise mütsi ja läks uksest välja.

Kohkudes vaatas Elsa talle järele, siis tuli ta ja istus priikssaanud toolile. „Mis teil viga on?" küsis ta uudishimulikult, kui Anu ohates süllelangenud töö jälle kätte võttis. „Kui ma tuppa tulin, hiilgasid teil silmad pääs ja nüüd teete nii julgusetu näo."

„Midagi," vastas Anu, kelle mõtted maa pääle tagasi pöörsid, pääle selle kui nad, kasuvenna sõnade vahelt paistvast valgusest tiivustatud, tuulekiirusel taeva olid len-

nanud. Iseeneses aga ütles ta: Jõle lootus! Kui mind võidi kõrvale lükata siis, kui alles noor olin ja kasuema mind armul hoidis kui ehitud peretütart kunagi, siis ei või ma viieaastase ränga töö ja kuueaastase vananemise järele ammugi sammu pidada armastatud mõrsja uueks — ja noorekssaanud kuju kõrval. Ta arvab oma kohuseks häid sõnu ütelda, et ma truisti tööd tegin ja laste eest muretsesin — muud midagi."

„Õieti ei või ma aru saada, miks mamma sugugi uskuda ei taha, et te ilus olete," algas Elsa murelikult, kuna ta tähele pannes Anu kahvatanud nägu vaatles.

„Harilikku talutüdrukute-ilu, paksusid ja tulipunaseid põski, teil küll ei ole, aga selle eest on kõik nägu nii nagu ikka raamatutes seisab: võlvitud otsaesine, sirge nina, väike suu ja peenike, allapoole kitsam lõug. Ja kui te ikka niisugused silmad teeksite nagu enne, kui ma tuppa tulin, võiksite meid kõiki oma austajateks nõiduda, mind, Ottot, isegi mammat — miks te nad alati laugude all peidus peate? Ja kui ilus sirge ja sale piht teil on! Ka nii vana kui mamma ikka ütleb ei näi teie sugugi olevat. Ma ei näe teil näos ühte „kanavarvastki" silmade all," imetles ta, kuna ta korraga oma uudishimuliste silmadega ligidalt Anu omadesse vaatas.

„Kui vana te õieti olete?"

„Sada aastat," kostis piiga nalja heites, kuna ta iseeneses lapsiku tüdruku üle naeratas, kes kõik mamma saladused välja lobises.

„Hm," arvas Elsa. „Mõnel inimesel, näituseks mammal oleks häämeel, kui see tõsi oleks."

„Mis Otto teile esmalt rääkis?" hakkas ta uuesti pärima.

„Sina ei pea nii palju minu tädi käest küsima," keelis korraga väike haige voodist. „Mine tee parem ilus põll valmis, mis sa mulle jõuluks lubasid; ma ei taha, et sa siin minu tädi kurvaks teed."

All õues seisis Otto „imeilusa" saani ees ja lahke

ämm sääl kõrval, kes niihästi süldi kui koogid saunaeide hoole oli jätnud ja nii kiirelt alla jooksnud, et pikad tanupaelad aga vuhisesid.

„Tore sõiduriist," kiitis emand mahedalt. „Väga ilusasti ja peenikeselt tehtud. Et just jõuluaeg, siis vist saab mõnele kingituseks? Ei tea, missugune õnnelik temaga esimest korda sõidab?"

„Mõrsja," kostis Otto lühidalt.

Vana naisterahvas naeris häämeele pärast. „Muidugi, muidugi," kiitis ta taga, „ja hästi ilus ja noor peab ta olema," aga mees ei kuulnud enam, vaid läks pikal sammul rehe poole.

Kallis jõulupäev oli käes. Öösi ja hommikul oli hää kord lund tulnud ja kirikulistele õhtuks tee hääks teinud. Nüüd oli ilm selge ja vaik — valmis kallile pühitsusele.

Jõestel olid ettevalmistused lõpukorral. Veskirattad seisid, tarvitamata kohas vesi tammi veerelt. Rutuga koristasid sulased veel õue pääl, kuna peremehe hääl siin või sääl õpetades ja käskides sekka kõlas. Siis läks igaüks kirikuriideid valmis panema.

Üleval elutoas ehtis suur Elsa jõulupuud, kuna väike Elsa salaja, kuna ju avalikult luba polnud, läbi võtmeaugu ja uksepilu luuramas käis ja siis nähtud ilust vähem agarale Maiale jutustama tuli. Mõlemad lapsed imetlesid, et Anu-tädi nendega nii vähe rääkis ja nii palju mõttes oli. Ja lugu oli õige. Anu, kes viimastel päevadel jälle enam talitusesse puutus ja ka täna kööki tuli, oli mahe vanaemand liginevast kallist pühast hoolimata kurja näo ja pahade sõnadega nii ära peletanud, et ta kurvalt ja mõttes laste juure tuppa tuli. Ja siis oli ta kuulnud, kuis emand Elsale ütles: „Tõtta, et sa kirikuajaks viitmata valmis oled, et ta oodata ei pruugi. Ta saab vahel kergesti pahaseks. Ja et uue saaniga sõidetakse, võid

sa oma parema palitu selga panna, küll ta sulle edaspidi uue ostab — taevakene, niisugune jõukas mees!“

„Mamma, sina teed ikka nii nagu oleks kõik juba korras — ta pole mulle ju midagi selgemat rääkinud,“ kostis Elsa häbelikult.

„Selle eest aga mulle. Küll mina teda tunnen ja tean, mis ta ütlused tähendavad,“ kinnitas ema. „Saangi on sinu pärast muretsetud; küll sa näed, enne kui sa aimad, on lugu käes — katsu aga sina ise valmis olla . . .“

— — „Kas ta mulle peaks julgema ette visata, et ma meelega silmi kinni hoian ja ennast petta püüan“, mõtles Anu täis kibedust, kui kõrvalkambris hääled vaikisid. „Nüüd olen ma ometi õieti tähele pannud, täna või homme peetakse kihlus ja mul ei olegi võimalik nii ruttu kuhugi eest minna.“ Ta lõi käed silmade ette, ja silmapilguks kadus kõik ta vali iseenese üle valitsemine . . .

Aga vähemalt neid täna koos kirikusse sõitmas ei tahtnud ta näha. Ta võttis nõuks ära minna — kuhu? käis valus küsimus läbi pää. Ema haua juure, tuli tal siis meele. Jah sinna, sääl puhkas ainus inimene, kes teda ikka ühteviisi truilt oli armastanud!

Ta pani kasuka selga ja läks vagusi õuest — ega teda keegi puudu leidnud, ei täna ega edaspidi. Lapsedki, kes muidu ikka ta ümber olid, vaatasid täna aina ilusat tädi ja istusid täis uudishimu elutoa ukse taga, kus jõulupuu seisis.

Sääl oli ta ka tee pääl, mis surnuaiale viis, ja mustalt ja ähvardavalt seisis mets mõlemal pool. Kas ta kurb oli kadunud suveilu pärast? Kurb nagu temagi, kelle kevad ammu möödas oli? Sügavas mõttes läks ta edasi. Pea lõppes metsatee, ja sääl paistis juba tulp, mis L. kihelkonda viivat teed näitas. Kui õnnelisena oli ta kord Otto kõrval vankris siit mööda sõitnud L. koolimja pühitsemisele — aga kas see tõesti tema oli olnud? küsis ta kahtlevalt mõttes. Kas ta tõesti seekord paremaid päevi

oli näinud? Nagu kahjurõõmus näis tulp ühe haruga muistset õnne näitavat, kuna ta teisega tuldud tee pääle tagasi tähendas, kust Otto peagi uhkel sõidul, imeilus mõrsja kõrval, kiriku poole tõttas . . .

Kiirelt astus ta edasi, kuna ta silmad taeva poole lõi. Kuis see veel selge oli, ja säält helendas ka juba üks täht. Nukralt pööris ta pää kõrvale. Mis teadis taevatäht tema viletsusest ja kitsikusest, kuhu ta sammud pidi seadima. Aga kas ta siis tõesti nii mahajäetud oli, nii kõigist ärapõlatud, — kas mitte Jüri ei lubanud oodata? lendas tal heledam mõte läbi pää. Aga varsti kattis häbipuna piiga näo. Iial ega ilmas. Ta ei pidanud teadma, et ta teist korda majast oli tõugatud, päälegi ei oleks tal ka jõudu olnud ilmas veel kedagi armsaks pidada. Niisuguste mõtetega oli ta viimaks kirikaiale jõudnud, ja väsinult langes ta kasuema ristikivi najale. Kui hää oli neil, kes, kõigest elupiinast pääsenud, siin puhkasid. Lauliku sõna: „Magus jah mullassa magada,“ heljus tal igatsust äratades hinges — siis läksid mõtted segamini . . .

Kodus olid selle vahe sees hobused saanide ja kreslade ette rakendatud. Ehk küll kirik ainult kolm versta kaugel oli, ei hakanud keegi täna jala minema, vaid kõigil oli luba sõita. Juhanil oli tegemist peremehe kärsitut sõidutäkku pidada, kes norskas ja jalgu tampis ja tuliuue saani peaaegu ära tahtis lõhkuda. Neiu Elsa ootas täies ehtes elutoas, ja ema seisis õpetades ja manitsedes ta kõrval. Viimaks ometi tuli Otto, aga ta läks ootajatest mööda ja hüüdis Anut.

„Mis sa Anuga teed?“ küsis ämm järele minnes, „kas sul midagi vaja on?“

„Ei muud midagi kui tahan temaga kirikusse sõita.“

„Aga,“ — vana naisterahvas nägi korraga kohkunud välja — „saan on väike, kuhu sa nad kõik mahutad?“

„Missugused kõik? Pääle Anu ei võta ma teisi oma saanile.“

„Aga, Elsa, kas me jala peame minema?“

„Ei sugugi. All õues on neli hobust rakkes, pääle minu oma võite valida, missugusega te sõita tahate.“

Uuesti käis Otto toad läbi — asjata. „Kas keegi ei ole Anut näinud?“ küsis ta viimaks all peretoas tüdrukutelt.

„Miks ei ole,“ kostis väike karjatüdruk. „Anul olid uued riided seljas ja ta läks ammu juba väravast välja ja ikka maanteed mööda edasi.“

Nagu sammas jäi mees ehmatusest paigale. Siis raputas ta kohkunud tüdrukut valjult õlast ja kärgatas: „Kuhu külge ta läks, ütle ruttu, ruttu!“

„Vist kirikaia poole,“ kogeles laps hirmuga, ja ust oma taga kinni visates, et maja põrus, tormas peremees välja. Õues võttis ta ohjad sulase käest ja kargas saani, ja nagu nool viis tuline hobune ta väravast, lumist maanteed mööda edasi. „Miks ma viivitasin nii kaua... kui teda kirikaial ei ole, vaid ta läks teist teed — ära, nagu ükskord, ja ma ei saa teda enam kätte!“ mõtles ta täis kahetsust ja tõmbas ohjad pingule.

Ikka kiiremalt lendas hobune: lumi tuiskas saani jalaste vahelt, ja mõne minuti pärast oli ta surnuaia väraval. Ruttu köitis ta looma posti külge ja tormas lumega kaetud haudade keskelt oma perekonna matusepaigale. „Jumal tänatud!“ tuli kergemalt ta huultelt. Sääl ta istus risti all ja toetas pääd käte vahele. Tasa astus mees ligi ja tõstis hirmuga otsitud piiga üles. Siis andis ta temale suud...

Nagu uimastusest ärgates naeratas Anu lahkelt ja laskis ennast vastupanemata kaenlasse võtta. Siis tuli arusaamine, ja kohkudes ja punastades astus ta tagasi.

„Ma usun, sa eksid,“ ütles ta kaheldes ja vahtis kõrvale.

„Ennem sina,“ kostis Otto, ilma et ta jälle pahaseks oleks saanud. „Täna on kallis jõuluõhtu, mil verivaenlasedki teineteisele lepituseks kätt annavad, ja ma arvan,

meie pidasime üksteist endisel ajal ometi — armsaks, eks ole? Kui sa teaksid, kuis mu süda valutas, kui sind esiti kodus kadunud leidsin nagu — kuue aasta eest.“

„Ega sa siis mind taga ei küsinud,“ päris piiga.

„Esiotsa küll mitte,“ kostis Otto õiglaselt, „aga väga varsi pärast. Sest silmapilgust, mil ma märkama hakkasin, et — mu naine minust lugu ei pidanud, kui ma temaga iga päev pidudele sõita ei tahtnud, ja põlgas mu kaunist vanemate kohta, mida mina uhkusega kalliks olen pidanud, niikaua kui mäletan, sai mulle selgeks, et ma sinule kibedat ülekohut olin teinud ja iseennast — eluajaks nuhelnud... Tänu Jumalale, kes mu elulaevukese armulikult jälle õigele teele juhtis... ta andku ka temale rahulist hingamist,“ lisas ta sügava tõsidusega kõrvale haua pääle näidates juure...

„Ja nüüd, mu uhke armuke, kas sa tahad kõik ära unustada, mis on olnud ja kui mu südamest armastatud naine Jõestele tagasi tulla?“

„Jah,“ kostis piiga täis õnne.

„Jumal olgu kiidetud, et me kord nii kaugele oleme jõudnud!“ hüüdis Otto rõõmsalt. „Aga nüüd läheme ka viitmata, enne kui hobune külma käes seistes viga saab. Hirmu pärast, et sind enam kätte ei saa, ajasin ma esiti otse meeletut viisi.“

„Kirikuteenistusesse on veel aega, mis sa arvad, kui me tulba juurest pikemat teed ümber sõidame nagu vanasti?“ ütles ta saani istudes. Anu naeratas, kui tal meele tuli, mis mõtetega ta vähe aja eest veel nimetatud kohal oli seisnud. Siis kostis ta tänulikult: „Ega mul nüüd enam teist tahtmist ole, vaid tulen häälmeelel kaasa, kuhu sa mu iial viid!“ — —

Üle külmetanud välja viis vile hobune õnnelise paari, et lumi tuiskas ja saani rauad sädemeid puistasid, — ja eemalt kirikutornist hakkasid õnnistatud jõulupühiks kellad helisema.

Õhtul nägi toredasti ehitud ja valgustatud jõulupuu

Jõeste elutoas aina rõõmust säravaid nägusid. Kingitusi oli igaühe jaoks muretsetud, ja pääle selle pistis helde peremees veel igale teenijale rahasummakese pihku. Kõige rikkamalt aga oli kaksikute annilaud kaetud, „palgaks selle eest, et nad nii vahvasti olid tädi eest Pihkva-onu vastu võidelnud ja sel viisil omale uue armsa ema võitnud“, seletas isa... Ainult külalistele ei näinud kõik meelepärast olevat. Emand Villmannile oli äkki kange päävalu tekkinud, mispärast ta oma kambrisse jäi, ja Elsa istus nagu kartlikuks tehtud linnuke vagusi nurgas. Aga kui õemees talle uue palitu hinna oma noore perenaise poolt, nagu ta ütles, kingituseks tõi, sai ta elavamaks... Teisel hommikul aga pakiti kiirelt asju ja valmistati reisile. „Olen juba üleliiga kauaks jäänud,“ kostis emand väimehe lahke keelu pääle, pühad enne ära pidada. „Kodusel rahval jääb ka aeg igavaks oodates.“

Anu pääle ei vaadanud ta silmagagi, ehk see küll saunaeite nii palju saiu ja muid valmistehtud toitusid saani laskis toppida kui aga mahtus. Selle eest sosistas Elsa jumalagajätmisel hiilgavail silmil piigale kõrvu: „Kui ka mamma vihastab, mina olen südamest rõõmus, et Otto mind ei tahtnud. Ma oleksin siia igavusekõrbesse ära surnud nagu Maia. T—s on pühade ajal iga päev näitemäng ja tantsuõhtu, — sääl on tuhat korda ilusam...“

„Neid ei saa me Jõestel enam näha,“ ütles Otto, kui võõrad väravast välja sõitsid. „Ja see on ka parem,“ lisas ta tõsiselt juure. „Niisuguse meelega inimesed ei kõlba vaiksele maaelule. Nad teevad elu õnnetuks enestel ja — teistel.“

Kahe nädala pärast tulid mõlemad õed ja teised sugulased Jõestele pulmi pidama. „Ma ei tea, kust see tuleb — just armas ei ole uus vennanaine mu meelest mitte,“ ütles Õuemaa Leena pärast laulatust õega isekeskis olles. „Aga ta on viimasel ajal siin nii palju vaeva näinud ja tööd teinud, et ma Ottot teda võtmast keelda ei tahtnud.“

„Ole vait ja ära tee pattu oma jutuga," keelas väike Tammiku Miina kõike julgust kokku võttes. „Anu on hoolas ja töökas ja hoiab meie vanemate koha kuulsuse alal. Päälegi on ta hää südamega ja armastab meie venna lapsi. Ottol enesel pöörab ta need kuus õnnetuse-aastat kuhjaga hääks, kui Jumal elu annab, ja — võetud oleks ta ikka, kui sa ka kümme korda oleksid keelmas käinud. Eks sa näinud, missuguse uhkusega Otto talle päris ise tanu pähe pani? . . . Kui õnnis ema kodus näha võiks, rõõmustaks ta südamest oma poja valiku üle; mina oma poolt tänasin Jumalat, kui kuulsin, et mu vend seekord targem oli olnud ja mitte jälle Villmanni emanda võrku ei läinud."

Kolm aastat hiljemini.

Jõestel, lõikusekuul 30. 188—.

Armas Mari!

Rutuga kirjutan Sulle paar rida, sest naabriperemees, kes teie poole sõidab ja kirja kätte lubas tuua, on varsti minemas.

Õieti pean vabandama, et nii kaua midagi pole kirjutanud, aga sa tead ju, kui inimese käsi liig hästi käib, läheb ta kergesti ülemeelseks ja jätab oma vanad sõbrad hooletusesse. Ega siis minagi võinud parem olla kui teised patused.

Paraku, päris kurvastuseta ei ole ma küll ka kesk õnneaega jäänud. Just aasta eest pidime oma väikese armsa Maia kirikaeda ema kõrvale sängitama, sest ta algusest ju õrn loomus ei saanud ometi võitu vanaema matusepäeval juhtunud õnnetu suplemise tagajärjega.

Aga varsti pääle seda tuli meile väike Otto, kes mu suuremaks rõõmuks valge pääga ja sinisilmaline on nagu ta isa. Nüüd ta kõnnib juba ja teeb agarasti kõnelemisekatseid, ja Sa peaksid nägema kui suure hoole ja armuga õde Elsa teda hoiab ja mängitab. Iseäranis armastab mu tütreke kalda veerel vana lõhmuse all istuda, mille juures

ta, nagu muiste isagi, väikesele vennale lõpmata lugusid vestab, ehk see neist küll midagi ei tea. Ja mureta võin ma lapsed teineteise hoole jätta ja oma talituste juure minna, mis mind tõesti hommikust õhtuni jalul peavad. Ise südi perenaine, ei või Sa kahelda, kui ma Sulle kinnitan, et see alaline kiir ja talitus mitte vähem jagu mu õnnest pole, ehk ma küll enam nii sale pole kui kolme aasta eest.

„Taga-Pihkva talus nad vist toitsid Sind läbi oherdiaugu," ütleb Otto tihti nokkides. Aga kui ma talle saleduse põhjusi ligemalt seletada tahan, kaitseb ta igakord kätega vastu ja ütleb naerdes: „Las olla, juba ma tean, ja perenaise põli ikka perenaise põli!"...

Viimati käisime T—s suurel väljanäitusel. Sel puhul astusime ka kord emand Villmanni juure sisse. Emand ei tunnud ega tunnud meid, kuna Elsa väga lõbus oli ja läikivail silmil jutustas, et ta talve läbi igal seltsiõhtul tantsinud ja ühegi loo ajal „istuma" polnud jäänud. Sääljuures oli ta endine õitsev nägu hirmus kahvatanud ja ta ilusad sõstrasilmad nii sügavasse vajunud!... Otto kutsus teda maale meie juure suvitama ja värsket õhku hingama, aga ema ei tahtnud sellest midagi kuulda.

Koju jõudes leidsime Pihkva poolt külalised eest, Jüri oma noorikuga. Ta oli jälle kodumaad vaatama tulnud ega olnud Jõestelt mööda minna tahtnud. Minul oli tuline häämeel, et ta polnud viha pidama jäänud, ja kandsin lauale, mis iial hääd ja paremat majas leidsin. Söögi ajal panin tähele, et ta võrreldes kord oma noorikut, kord mind vaatles ja et ta pilk igakord minu mustadelt juustelt nähtava armu ja uhkusega ta oma nooriku linavalgele pääle libises ja sinna peatama jäi. Selle mineviku riisme pärast pole mul siis edaspidi enam muret.

Aga et just külalistest räägin, siis tuleb mul meele, miks Sulle kirjutama tõttasin. Sooviku perenaine rääkis, et Su õde Liisu Sind pea omale ootavat. Sellepärast

tahtsin Sulle nimetada, kui Sa juba sinnamaale jõuad, siis näita hobusele piitsa ja sõida see maa ka veel edasi, mis meie kaugemal oleme . . . Taevakene, mis sahin ja pragin sääl köögis kuulub! Vist kihutab saunaeit nii rohkesti tuld alla, et leem välja tikub. Sa näed, aeg on mul kitsas, sellepärast ole hää ja tule vististi vaatama, kui üliõnnelik on

Sinu Anu.

Järelkiri: Võta oma vanem poeg kaasa kui tuled, — vast me kaks saame tulevikus veel langudeks.

Tervitades A.
